

L'EPISTOLARI D'IGNASI D'ANTIOQUIA (V)

Traducció, notes i comentari a cura de
Josep RIUS-CAMPS

CARTA D'IGNASI ALS EFESIS*

A. SALUTACIÓ INICIAL

Insc. Ignasi, de nom també Teòfor,
a la comunitat beneïda amb grandària mitjançant la plenitud de Déu Pare,
que ha estat predestinada des d'abans dels segles a restar per sempre,
per a glòria perdurable, immutablement unida i elegida gràcies a la realitat
de la passió, d'acord amb el disseny del Pare i de Jesús Messies, el nostre
Déu,
a la comunitat, digna de tota felicitació, que resideix a Efes de la província
d'Àsia,
li desitjo que s'alegri en unió de Jesús Messies amb una joia sense tara.

* Sigles: G = còdex Laurentianus grec (s. XI) de la recensió mitjana, P = papir de Berlín (s. V) amb el text grec de Sm 3,3*-12,1*, L = versió llatina de la rec. mitjana (versió anglo-llatina s. XIII) [GPL es remunten a un mateix arquetipus]; S = rec. curta en versió siríaca de Pol, Eph i Rom, feta a partir d'una versió siríaca completa de la rec. mitjana (s. IV), Sf = fragments de la versió siríaca, A = versió armènia, B = versió aràbiga [SSfAB pertanyen a una mateixa família]; C = versió copta (s. IV?); g = còdexs grecs de la rec. llarga, l = versió llatina de la rec. llarga.

Pel que fa a les edicions dels Pares Apostòlics, citades de forma abreujada pel nom dels editors, remetem a les obres estandarditzades. - El text d'Ign. editat en cursiva i entre claudàtors pertany presumiblement al refonedor que compongué la rec. mitjana (mitjan s. III), inspirant-se, pel que fa a la simbologia que presideix la seva eclesiologia, en la *Didascàlia dels Apòstols* (primera meitat del s. III): vegeu *The Four Authentic Letters of Ignatius, the Martyr* (citat *Letters*), Roma 1980.

La primitiva carta als Efesis (Eph*) comprenia les actuals cartes als Efesis (Eph) i als Es-mirnesos (Sm) i la segona part de la carta a Policarp (Pol). El refonedor de les cartes ignasia-

nes, autor de l'anomenada recensió mitjana, desconeixia la primera carta que Ign. escrigué i que envià als Romans per mitjà d'uns efesis (Rom: l'hem comentada ja en *RCatT* XIII/2 [1988] 275-314). Tampoc no pogué comptar amb la carta que Ign. adreçà a les seves comunitats de Síria (cf. Sm = Eph* 11,2,3; Pol = Eph* 8,2), inexorablement perduda també per a nosaltres. Comptà, això sí, amb les tres cartes que s'havien conservat a la província d'Àsia, les que Ign. havia lliurat personalment als delegats enviats a Esmirna per les comunitats d'Efes, Magnèsia i Tral·les en assabentar-se que el bisbe de Síria hi era retingut presoner: Tr, Mg* i Eph*, escrites totes elles, per aquest ordre, després d'haver dictat Rom, des de la presó d'Esmirna. La carta als Tral·lians (Tr), el refonedor la deixà tal qual, si bé amb les pertinents amplificacions (l'hem comentada en *RCatT* XIII/1 [1988] 23-58). La primitiva carta als Magnesis (Mg*) la dividí en dues: Mg i Phld (les hem comentades en *RCatT* XV [1990] 239-270 i XVII [1992] 43-84). De la primitiva carta als Efesis (Eph*), la darrera que Ign. escrigué, fins i tot després de la carta als Sirians, el refonedor se'n serví per a compondre'n altres tres: Efesis actual (Eph), Esmirnesos (Sm) i Policarp (Pol). Les anirem comentant per separat, intentant —sempre que sigui possible— de reconstruir-ne el tenor original, com ja hem fet amb les altres cartes també interpolades (Rom és l'única que es conserva íntegrament, sense les característiques amplificacions de caire eclesiològic del refonedor).

Com havia fet amb Mg*, el refonedor ha reservat la primera part d'Eph* per als antics destinataris (Eph), mentre que amb els materials de la segona part ha pogut crear dues noves cartes, una per a la comunitat d'Esmirna (Sm) i una altra per al seu bisbe, Policarp (Pol), escrites ambdues, juntament amb la carta espúria als Phld, des d'un segon escriptori fictici, Troes. El Cos temàtic de la carta primitiva, de tenor antiodoceta, l'ha dividit en dues parts, reservant la segona part per a compondre la carta als Sm, mentre que es guardava part de la Conclusió d'Eph* per a compondre una carta nova de trinca, Pol. Perquè no es notés la brusca interrupció de la temàtica, redactà una clàusula interruptora (per l'estil de Mg 13) i la col·locà a la fi de la primera part (Eph 20). En ella prometia als efesis d'escriure'ls un «segon tractat» amb la continuació de la temàtica tot just esbossada, sempre i quan li constés —els diu textualment— per mitjà d'una revelació que tots plegats celebren l'Eucaristia obedients al bisbe i al presbiteri. La Conclusió de la carta, el refonedor l'ha reduïda al mínim (Eph 21), car tenia la intenció de reservar la primitiva Conclusió d'Eph*, molt més llarga i personalitzada que la de les altres cartes autèntiques, per a donar versemblança a la Conclusió de les cartes de nou encuny.

En tres articles successius donarem en traducció catalana, bo i comentant-lo, el text complet de la recensió mitjana de les tres cartes que contenen materials de la primitiva carta als Efesis, visualitzant en columnes els comptats casos en què el refonedor ha alterat l'ordre de l'original, tal com hem fet amb Mg* a partir de Mg i Phld.

* * *

«a la (comunitat) beneïda» (τῆ εὐλογημένῃ), amb el terme ἐκκλησίᾳ en posició més endarrerida, com en les altres insc autèntiques de Rom i Tr; el mateix qualificatiu es presenta en Mg insc, si bé allí mancava el substantiu, a causa del fet que la insc original fou repartida entre Mg i Phld (cf. *Carta als Magnesis*, dins *RCatT* XV [1990] 240-241).

«amb grandària mitjançant la plenitud de Déu Pare», gr. ἐν μεγέθει | θεοῦ πατρὸς πληρώματι, seguint la puntuació de Lightfoot, Bauer-Paulsen, Schoedel (πληρώματι Gg, editors, *perfectione* A: *et plenitudine* L, *ei perfectae* S). μέγεθος és usat de forma absoluta, en sentit moral: «El cristianisme no és un afer de persuasió, sinó de grandesa d'ànim (μεγέθους)» (Rom 3,3), o físic: els sirians «han recuperat llur pròpia grandària (τὸ ἴδιον μ.)» (Sm = Eph* 11,2). θεοῦ πατρὸς πληρώματι, més que l'agent (no duu cap prep.), designa el mitjà amb el qual la comunitat d'Efes ha estat beneïda. La «grandària» de la comunitat està en relació amb «la plenitud de Déu Pare» que l'ha beneïda: recorda de lluny l'encapçalament de la carta de Pau als Efesis, on diu que Déu Pare «ens ha beneït des del cel amb tota mena de benedicció espiritual per mitjà del Messies» (Ef 1,3), i la inscripció de Magnesis, on diu que la comunitat ha estat «beneïda amb el favor de Déu Pare per mitjà del Messies Jesús» (Mg insc).

«que ha estat predestinada ... el nostre Déu», frase bigarrada de no fàcil traducció, on es reflecteix de nou l'encapçalament de la carta de Pau als Efesis amb frases literals o equiva-

lents: a) «que ha estat predestinada» (τῆ προωρισμένη: cf. προορίσας d'Ef 4,5a.11); b) «des d'abans dels segles» (πρὸ αἰώνων: cf. πρὸ καταβολῆς κόσμου d'Ef 1,4); c) «a restar per sempre, per a glòria perdurable» (εἶναι διὰ παντός εἰς δόξαν παράμονον: cf. εἰς τὸ εἶναι ὑμᾶς ἔπαινον δόξης d'Ef 1,12.5a); d) «immutablement unida i elegida» (ἄτρεπτον ἠνωμένην καὶ ἐκλελεγμένην: cf. ἐξελέξατο ... εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους d'Ef 1,4); e) «gràcies a la realitat de la passió» (ἐν πάθει ἀληθινῷ, temàtica antidoceta, enunciada en la insc: cf. διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ d'Ef 1,7); f) «d'acord amb el disegni del Pare i de Jesús Messies, el nostre Déu» (ἐν θελήματι κτλ.: cf. κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ d'Ef 1,5b.11b).

«immutablement unida i elegida», gr. ἄτρεπτον (hàrax en Ign.) ἠνωμένην καὶ ἐκλελεγμένην (hàrax en Ign.), dos part. pf. amb connotacions de definitivitat, concertant amb el subjecte implícit de εἶναι, la mateixa ἐκκλησίαν. Schoedel 38, n. 27, uneix ἄτρεπτον amb δόξαν, però ha de suplir un καί, quan és molt millor unir-lo al primer part.; en canvi, justifica molt bé gramaticalment el desplaçament del dat., típic de les adreces, als predicats en ac. després de εἶναι.

«gràcies a la realitat de la passió, d'acord amb el disegni del Pare i de Jesús Messies», gr. ἐν πάθει ἀληθινῷ, ἐν θελήματι τοῦ πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, dos incisos bastits amb la típica construcció ignasiana ἐν + substantiu inarticulat en dat., amb valor polivalent –agentiu, instrumental, modal, etc.– a determinar tan sols pel context. Aquí, en el primer cas té valor instrumental; en el segon, de causa exemplar.

χαρῆ SAG (cf. Mg 7,1), editors: χάριτι GL.

co m e n t a r i

L'adreça de la primitiva carta als Efesis es conserva tal qual en l'actual carta del mateix nom. De la lloança que en fa, es pot deduir que la comunitat d'Efes, en el moment en què Ignasi els escriu, comptava ja amb una considerable «grandària». Més endavant farà referència al «nombre considerable de la vostra comunitat» (cf. 1,3). Déu Pare ha beneït la comunitat d'Efes amb la plenitud dels seus dons, benedicció que s'ha traduït en una notable grandària d'aquesta església. De fet, com comprovarem tot seguit, la delegació enviada per aquesta comunitat fou la més nombrosa (cinc delegats) de les tres que acudiren a Esmirna (quatre delegats de Magnèsia i un de Tral·les); igualment, els efesis es prestaran a acomplir tota mena de serveis, portant missives a Roma (cf. Rom 10,1 Comentari) i a Síria (cf. Sm = Eph* 11,2-3), acollint Ignasi al seu pas per Efes (*ibid.* 9,2) i als portadors de bones notícies sobre l'església de Síria que li han anat a l'encalç (*ibid.* 10,1). L'església d'Efes és, sens dubte, en temps d'Ignasi la gran església que Pau refundà (Eph 12,2: cf. Ac 19) i que deixa traslluir la carta paulina als Efesis.

Inspirant-se probablement en la carta paulina als Efesis, lloa aquesta església per haver estat predestinada des de sempre a ser un senyal permanent d'unitat perfectament travada i d'haver estat escollida, d'acord amb el disegni del Pare i de Jesús Messies, el nostre Déu. Al llarg de la carta comprovarà una i altra vegada aquesta actitud inflexible dels efesis (cf. 6,2; 8,1; 9,1; Sm = Eph* 1,1; 4,1). La passió ben real de Jesús Messies ha estat el mitjà que ha unit i travat els elegits de l'església d'Efes enfront de les pretensions dels docetes, els quals —com veurem més endavant— haurien intentat ja de sembrar entre els efesis llur escapisme espiritualista. Ignasi anticipa així la temàtica antidoceta que amarrarà l'entera carta i que ja havia esbossat en la carta als Tral·lians, per l'estil del que féu Pau anticipant en Gàlates el desenvolupament central de la carta als Romans. El mer fet que, prescindint de Romans, de les tres cartes temàtiques del bisbe de Síria dues tractin el problema

del docetisme (Tr i Eph*) i només una el dels judaïtzants (Mg*) mostra ja quin era el problema que més el preocupava. L'expressió «el nostre/meu Déu», referida a Jesús, que juntament amb altres d'equivalents sovinteja en les cartes autèntiques (cf. 15,3; 18,2; Pol = Eph* 8,3; Rom insc; 3,3; 6,3; Phld = Mg* 6,3), constitueix un indicatiu més, no sols de l'arcaisme de la seva teologia, sinó sobretot de la gran familiaritat amb què Ignasi es refereix a Jesús, a qui, segons ell mateix confessarà en el Cos de la carta, conegué en la carn després de la resurrecció (Sm = Eph* 3,1: cf. *Ignacio de Antioquia, ¿testigo ocular de la muerte y resurrección de Jesús?*, dins *Biblica* 70 [1989] 449-473).

La darrera lloança, «l'església digna de ser felicitada», l'ha aplicada ja a l'església de Roma (cf. Rom insc Comentari) i l'ha predicada, al terme de la carta als Romans, dels efesis portadors de la carta (cf. Rom 10,1 Comentari).

La Salutació inicial finalitza, com de costum, desitjant que la comunitat s'alegri profusament unida a Jesús Messies amb una joia sense tara.

B. INTRODUCCIÓ

Sol·licitud de la comunitat efesina

1,1. M'he adonat divinament que aquest nom teu tan estimat, que posseïu pel vostre bon natural, concorda amb la fe i amor que teniu al Messies Jesús, el nostre Salvador: com a imitadors de Déu que sou, reanimats amb la Sang de Déu, heu acabat del tot l'obra que us és connatural. **1,2.** En efecte, en sentir que venia de Síria encadenat per la causa del nom i de l'esperança comunes, esperant gràcies a la vostra pregària d'aconseguir lluitar amb ferres a Roma, per tal que, en aconseguir-ho, pugui arribar a ser deixeble, us heu donat pressa per veure'm.

«M'he adonat», gr. Ἀποδείξιμος, part. emprat lliurement com a verb finit (cf. B.-D.-R., § 468; Bauer-Paulsen 24): en Tr 1,2, en canvi, on apareix el mateix part. i una sèrie de paral·lels, clou la frase amb un verb finit (vegeu Comentari).

«divinament», gr. ἐν θεῷ: cf. 6,2(; Mg 14); Tr 4,1; 8,2 (; Pol 6,1b). Imitat pel refonedor en Pol 1,1.

«(aquest nom) teu», gr. σου GL: ὁμῶν SAgl, Lightfoot. El sg. és *lectio difficilior*: es tracta molt probablement d'un joc de paraules entre «el nom» (τὸ ὄνομα, articulat) d'Efes i ἡ ἐφῆσις que posseïen els efesis per llur bon natural, segons indica ja la glossa continguda en L: «*Ephesis Graece, desiderium Latine. Ephesii desiderabiles dicuntur*», en el sentit de «anhel, apetència, avidesa».

«que posseïu pel vostre bon natural», gr. ὃ κέκτησθε φύσει δικαία: el pf. de κτάομαι comporta definitivitat («que heu adquirit definitivament/posseïu»); es tracta del bon natural, just i virtuós, dels efesis (cf. Tr 1,1). L'oració de relatiu constitueix una mena d'incís explicatiu.

«concorda amb la fe i amor», gr. κατὰ πίστιν καὶ ἀγάπην: Ign. ha pogut comprovar espiritualment que el nom que la comunitat d'Efes ostenta pel seu bon natural (φύσει) respon a (κατὰ) llur adhesió i estimació mostrada envers el Messies Jesús. Χριστῷ Ἰησοῦ Lg, editors: Ἰ. Xp. GSA.

«per la causa del nom i de l'esperança comunes», gr. ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος καὶ ἐλπίδος: pel que fa a «el nom», de «cristià» sens dubte, cf. Eph 3,1; 7,1; Mg 1,2; 10,1(; Tr 8,2); pel que fa a l'«esperança comuna», cf. Eph 21,2; Phld = Mg* 5,2; 11,2.

«en aconseguir-ho», gr. διὰ τοῦ ἐπιτυχεῖν LSAB, ús absolut, com en Rom 8,3 (no així en Phld 5,1: cf. *Carta als Filadelfis* 56), sense possibilitat de cap malentès, car ho aca ba d'explicitar en l'incís anterior: ἐπιτυχεῖν ἐν Ῥώμῃ θηριομαχεῖσαι. g lleixix διὰ τοῦ μαρτυρίου i G fa una *conflatio*, δ. τ. μαρτ. ἐπ. (cf. Schoedel 42, qui, però, interpreta el segon ἐπιτυχεῖν «with reference to his destiny as a martyr», com en els altres 18 usos d'aquesta construcció).

«arribar a ser deixeble», gr. μαθητῆς εἶναι + τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνενεγκόντος θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν Gg (manllevat a Ef 5,2). Probablement G va pouar en g: les versions no contenen aquesta edició.

«us heu donat pressa per veure'm», gr. ἰδεῖν με (> L, editors) ἐσπουδάσατε LSAB: > Gg, degut probablement a l'addició de la glossa anterior.

co m e n t a r i

Ignasi encapçala la carta fent esment del perfecte estat espiritual de la comunitat efesina, estat que ell mateix ha pogut comprovar personalment, sia quan estigué de pas per Efes, segons veurem en el seu moment, sia per mitjà dels delegats que la comunitat ha enviat a la presó d'Esmirna. En l'encapçalament de les altres dues cartes asiàtiques autèntiques hem trobat comprovacions semblants, fetes per Ignasi en ambdós casos a través dels delegats enviats a Esmirna (Mg 1,1; Tr 1,1); no així en Romans, ja que no ha estat mai a Roma ni ha tingut cap contacte personal amb ells. El refonedor, en canvi, ha centrat la lloança en el bisbe, sia en el de Filadèlfia, anònim (Phld 1,1-2), sia en el d'Esmirna, Policarp (Pol 1,1), mentre que per a l'encapçalament d'Esmirnesos s'ha servit de la segona part d'Eph*, on Ignasi feia referència precisament a la perfecta instrucció que havia rebut la comunitat d'Efes sobre els misteris fonamentals del cristianisme negats pels docetes (Sm = Eph* 1,1).

Prenent peu del significat etimològic del nom de la ciutat, «Efes» (*Ephesos*, en grec, derivaria de *epheis*, «l'acció de tendir, llançar-se vers», d'on «deler, desig, apetència»), nom —els diu— que han adquirit en possessió per llur bon natural, passa a comprovar a continuació que respon en el present a l'adhesió i a l'estimació que han mostrat al Messies Jesús, el nostre Salvador. El títol de «Messies», com hem vist ja en les altres cartes, conserva encara tota la seva frescor (en temps del refonedor, constituirà ja una expressió estereotipada, «Jesucrist»); igualment, el títol de «el nostre Salvador», referit sempre a l'alliberament que ha experimentat la comunitat cristiana (cf. Mg insc; Phld = Mg* 9,2; Sm = Eph* 7,1), reté encara el seu sentit original (Jesús = el Salvador), segons es pot comprovar en els casos en què s'anticipa al nom de Jesús (Phld = Mg* 9,2; Sm = Eph* 7,1), subratllant-ne l'aspecte soteriològic.

Ignasi passa a descriure com els «efesis» han fet honor a llur nom: en llur qualitat de «imitadors de Déu» (vegeu Eph 10,3; Tr 1,2 Comentari; Rom 6,3, en sg.; plagiada pel refonedor en Phld 7,2), Jesús Messies (el mot «Déu», sempre que no és qualificat ulteriorment, es refereix indefectiblement en les cartes ignasianes al Déu profer, «el meu/nostre Déu»), «reanimats amb la Sang de Déu», expressió duríssima a les nostres orelles, però d'un notable sabor arcaic, ensems que de tenor marcadament antidoceta, han dut a terme d'una manera perfecta l'obra que els és conatural. La comunitat efesina, en efecte, en assabentar-se que el bisbe de Síria havia arribat a Efes encadenat per la causa del nom cristià i de l'esperança que tots comparteixen, a saber, la de donar la vida com ho havia fet Jesús per ells, s'han afanyat per anar-li a l'encontre. L'expressió ignasiana pressuposa que ha passat per

Efes, procedent de Síria per via marítima, i que d'Efes l'han traslladat a Esmirna per terra (cf. Rom 5,1 Comentari); al seu pas per Efes, una part de la comunitat s'apressà per venir-lo a veure i ajudar-lo en el que fos, mostrant-li mentre era present entre ells tot el seu afecte (cf. Sm = Eph* 9,2). Ignasi els demanà que preguessin per ell, a fi d'assolir la meta que li havien fixat en condemnar-lo a mort, la de poder lluitar amb feres a Roma i arribar, així, a ser veritable deixeble d'un proscrit igualment per les autoritats romanes, Jesús crucificat.

Menció dels delegats: invitació a la comunitat a mantenir-se unida a Jesús Messies

1,3. Així, doncs, atès que en nom de Déu he retingut el gran nombre de la vostra comunitat en l<es> person<es> d'Onèsim, indescriptible pel seu amor, *[el vostre bisbe, tanmateix, en la carn, a propòsit del qual demano que l'estimeu vosaltres a la manera de Jesucrist i que us assembleu tots a ell: beneït sigui aquell qui us ha concedit la gràcia, car n'ereu dignes, de tenir un tal bisbe.]* **2,1.** *[Pel que fa al meu company de servei] Burros, [el vostre diaca segons Déu] beneït en tot, [demano que resti amb mi en honor vostre i del bisbe,] i Crocos tanmateix, digne de Déu i de vosaltres, <el> qu<al> [a qui he retingut com a mostra de l'amor que prové de vosaltres,] m'ha alleujat en tot [—que també a ell el Pare de Jesucrist li concedeixi refrigeri!—], ensems amb Onèsim, Burros, Euple i Frontó, a través dels quals us he vist a tots amb ulls d'amor **2,2.** —tant de bo que pugui fruir de vosaltres en tot moment, sempre i quan en sigui considerat digne!—, és convenient *[, doncs,]* que gloriífiqueu de tota manera Jesús Messies, ell que us ha glorificat a vosaltres, a fi que, perfectament acoblats en una única subjecció [—estant subjectes al bisbe i al presbiteri—], sigueu consagrats en tots sentits.*

«en nom de Déu he retingut el gran nombre de la vostra comunitat», gr. ἐν ὀνόματι θεοῦ ἀπέλιθα τὴν πολυπληθίαν ὑμῶν: el verb ἀπολαμβάνω, en l'accepció «I (ἀπό, en venant de, de) 1 prendre (d'un point déterminé), d'ou retenir; 2 recevoir en échange, en retour; 3 recouvrer» (Bailly 230), com en Sm = Eph* 11,2 («recuperar la pròpia grandària [que s'havia perdut]») i Rom 1,2 (lit. «rebre en escanvi/en paga la meua herència»); aquí, a més, està en temps pf., subratllant-se la permanència o definitivitat de «retenir», ara «en les persones de...», quelcom de què ja tenia coneixença. Si comparem el coneixement *personal* que Ign. conserva en la memòria (ἀπέλιθα, pf.) del seu contacte amb membres de la comunitat d'Efes amb la coneixença *indirecta* que ha fet de les altres comunitats a través dels delegats, ens adonarem que tant en Tr 1,2 (καθὼς ἐδήλωσέν μοι + nom del delegat) com en Mg 2,1 (ἰδεῖν ὑμᾶς διὸ + noms dels 4 delegats) usa simplement l'aor.; fins i tot en Rom 1,1 (ἐπέτυχον ἰδεῖν) l'usa prolèpticament. Més encara, el record de τὴν πολυπληθίαν ὑμῶν que Onèsim i els altres delegats li han evocat (ἀπέλιθα) contrasta tant amb el que diu tot seguit als efesis: δι' ὧν πάντας ὑμᾶς κατὰ ἀγάπην εἶδον (Eph 2,1), a saber, que els ha vist *tots* amb ulls d'amor a través de l'afecte que li han mostrat els cinc delegats, com amb Tr 1,1: τὸ πᾶν πλῆθος ὑμῶν ἐν αὐτῷ θεωρεῖσθαι i Mg 6,1: τὸ πᾶν πλῆθος ἐθεώρησα ἐν πίστει, on indubtablement la coneixença de les comunitats l'ha feta a través dels delegats tan sols.

«el vostre bisbe» fins a «company de servei»: primer d'una sèrie d'incisos interpolats pel refonedor tendents a conferir els graus de la jerarquia eclesiàstica del seu temps als qui eren mers delegats de la comunitat d'Efes. Es tracta del mateix procediment que hem comprovat ja en les altres dues cartes asiàtiques autèntiques. L'anacolut resultant s'ha d'assignar a la ploma del refonedor. A cada nom dels delegats ha afegit el corresponent comentari: a Onèsim, l'ha fet bisbe; a Burros, diaca (pel que fa al qualificatiu «el meu company de servei», vegeu *Carta als Magnesis* 246), amb la petició que romanguí al seu costat, car ha de ser el portador de les cartes de nou encuny, escrites des de Troes, als Filadelfis (cf. Phld 11,2) i als Esmirnesos (Sm 12,1); a propòsit de Crocos, comenta: «a qui he retingut (ἀπέλαβον imita l'ἀπειλήθη original) com una mostra de l'amor que prové de vosaltres», frase que en Tr 3,2 havia aplicat al presumpte bisbe de Tral·les, Polibi, i expressa el desig: «que també a ell el Pare de Jesucrist li concedeixi refrigeri!» El verb ἀναψύχω, aquí en opt., l'usa el refonedor un altre cop en Tr 12,2, a propòsit del bisbe; noteu la marca de reciprocitat (ὡς καὶ), típica del refonedor (cf. *Letters* 211).

«és convenient [doncs]», gr. πρέπον [οὖν] ἐστίν: el refonedor ha convertit l'apòdosi d'una proposició composta per una subordinada (ἐπεὶ οὖν d'1,3) i una principal (πρέπον ἐστίν) en una proposició independent. El mateix que féu en Mg 2-3 (vegeu *Carta als Magnesis* 246).

«perfectament acoblats en una única subjecció», ἐν μιᾷ ὑποταγῇ (hàpax ign.) κατηγορησμένοι, en part. pf. de la veu passiva; una construcció semblant en Sm = Eph* 1,1: κατηγορησμένων ἐν ἀκινήτῳ πίστει: la present «subjecció/subordinació» (he traduït per «subjecció» el «lligam» que manté travada tota la comunitat, a fi de connectar-ho amb la paràfrasi que en fa tot seguit el refonedor), és equivalent a la «fe/adhesió incommovible». En comptes de κατηγορησμένοι L, editors, Gg hi afegeixen ἦτε κατηγορησμένοι τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ καὶ τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἴνα, manllevant-ho a 1Co 1,10e.c, per l'estil del que hem comprovat més amunt. Des d'un punt de vista merament de crítica textual és interessant d'observar que les amplificacions de Gg en Eph concorden amb les del grup z (= G¹HKT)gM en Rom, és a dir, que G s'ha deixat contaminar novament per g (vegeu *Ignacio de Antioquia* 465-466).

«subjectes», gr. ὑποτασσόμενοι, en part. pr. de la veu passiva (verb usat 9x exclusivament pel refonedor!: vegeu *Letters* 297): el refonedor ha reinterpretat, com de costum, la frase ignasiana condicionant l'«única subjecció» al fet d'estar «subjectes al bisbe i al presbiteri».

comentari

Com hem observat ja en les altres dues cartes asiàtiques adreçades per Ignasi als Tral·lians i als Magnesis, el refonedor s'ha servit dels noms propis que figuraven en l'encapçalament com a delegats de les respectives comunitats enviats a Esmirna, a fi de conferir-los els diversos graus jeràrquics. En el cas present, dels cinc delegats, tan sols n'ha «ordenat» dos: de bisbe, Onèsim (com ha fet sempre amb el primer), i de diaca, Burros. Però no s'ha limitat a conferir-los els ordes eclesiàstics, sinó que ha afegit a propòsit de cadascun d'ells una sèrie de comentaris que han deixat irrecognoscible la frase original. Un cop alliberada la frase de la ganga, producte de la refosa, tenia molt probablement aquest tenor (per a més detalls, vegeu *Letters* 176-179: he suplert entre <...> els retocs que he cregut indispensables per a retornar a la frase el seu tenor original):

«1,3. Així, doncs, atès que en nom de Déu he retingut el gran nombre de la vostra comunitat en l<es> person<es> d'Onèsim, indescriptible pel seu amor, 2,1. Burros, beneït en tot, i Crocos tanmateix, digne de Déu i de vosaltres, <el> qu<al> m'ha alleujat en tot, ensems amb Onèsim, Burros, Euple i Frontó, a través

dels quals us he vist a tots amb ulls d'amor **2,2**. —tant de bo que pugui fruitir de vosaltres en tot moment, sempre i quan en sigui considerat digne!—, és convenient que glorifiqueu de tota manera Jesús Messies, ell que us ha glorificat a vosaltres, a fi que, perfectament acoblats en una única subjecció, sigueu consagrats en tots sentits.»

Ignasi, que, de pas per Efes, va poder contactar amb alguns membres d'aquesta comunitat, ha pogut «retenir en nom de Déu», sens dubte Jesús Messies (cf. Rom insc; 9,3; Sm = Eph* 4,2), el nombre considerable de membres de la comunitat efesina a través de la nombrosa delegació enviada a Esmirna. En les cartes als Tral·lians, on es fa menció d'un sol delegat, i als Magnesis, representats per quatre delegats, hem trobat una comprovació semblant (cf. Tr 1,1; Mg 2a; 6,1a). A Onèsim el mencionará altre cop, a l'inici del primer Aclariment (Eph 6,2); a Crocos hi ha fet referència en la carta als Romans (Rom 10,1), una «persona molt estimada per mi», els deia, i coneguda òbviament dels romans, altrament no l'hauria mencionat dient-los que «es troba al meu costat, juntament amb molts d'altres». Ignasi estableix una certa gradació en els epítets aplicats als diversos delegats: «indescriptible pel seu amor», a propòsit del primer; «beneït en tot», del segon; «digne de Déu i de vosaltres» (en Rom 10,2 ho predicava dels qui l'havien precedit de Síria a Roma), del tercer. No hi ha dubte que Onèsim és qui lidera el grup, però tots plegats li han donat mostres de l'afecte que li professa la comunitat efesina, alleujant-lo en tot el que necessitava. Del fet que Ignasi refereixi, en singular, a Crocos la frase «el qual m'ha alleujat en tot», i que a continuació l'estengui a tots els altres («ensems amb...»), se'n pot deduir que aquest personatge devia ser de bona posició social i econòmica. Notem que, tant en la carta als Romans com aquí, ocupa una posició destacada. A través dels cinc delegats ha pogut contemplar amb ulls d'amor l'entera comunitat. En un incís parentètic expressa el desig (optatiu) de poder fruitir en tot moment de les atencions de la comunitat (frase encunyada per Ignasi i imitada pel refonedor: vegeu *Carta als Magnesis* 265), però no està segur que en sigui digne, una expressió d'indignitat que sovinteja en les seves cartes, sia respecte a la seva església de Síria (vegeu *Carta als Romans* 307), sia respecte a les comunitats asiàtiques (Mg 12, una frase quasi idèntica), en contrast amb el que ell mateix acaba de puntualitzar a propòsit de Crocos, del que ha afirmat dels sirians que l'han precedit a Roma (Rom 10,2) i de la lloança que farà dels efesis cap al final de la carta (Sm = Eph* 9,2: cf. Rom 10,1), sense comptar les repetides lloances que fa de les comunitats en les adreces de les cartes. Fins aquí la pròtasi o proposició subordinada sobre la qual fonamentarà l'apòdosi o proposició principal.

La recomanació, tot just apuntada en l'apòdosi, la desenvoluparà a bastament en el Cos de la carta: enfront dels propagandistes docetes que, com veurem, han estat també ells ja de pas per Efes (cf. 9,1), Ignasi formula als efesis la conveniència de lloar en tot i per tot Jesús Messies, a fi que la comunitat, perfectament acoblada ja (cf. Sm = Eph* 1,1: lloança correlativa d'Ignasi; Tr 1,2) en una única subjecció a la persona de Jesús (cf. Eph 13,1; Mg 7; Phld = Mg* 4), quedi consagrada del tot i, per tant, resti inabordable a llur propaganda. L'expressió adverbial «de tota manera» (κατὰ πάντα τρόπον: cf. encara Sm = Eph* 10,1 [el refonedor l'imita a Tr 2,3 i Pol 3,2]), en context de lloança i tenint present el context pròxim, on abunden els termes musicals (cf. Eph 4,1c-2), molt bé podria connotar el sentit de «mode, melodia»: «glorifiqueu/lloeu Jesús Messies amb tota mena de melodia». Sigui com sigui, la «glorificació» conjunta i omnímoda de la comunitat serà el mitjà que els consagrarà en tots els sentits, per l'estil de l'apòstol Pau (cf. 12,2), atès que

ja estan perfectament acoblats els uns als altres en una única subjecció/subordinació a Jesús Messies: Ignasi anticipa el que els dirà més tard sobre el perfecte acoblament de la comunitat com a resultat de l'adhesió incommovable a la persona de Jesús Messies (cf. Sm = Eph* 1,1: en ambdós casos el verb està en temps perfet). Ressonen aquí idees típicament joanees: la comunitat que «glorifica/manifesta la glòria de» Jesús el Messies; Jesús que, al seu torn, «glorifica/dóna la seva glòria a» la comunitat, a fi que tots siguin «una sola cosa» i, així, quedin «consagrats» del tot (cf. Jn 17,22.19).

El refonedor no té ja aquesta sensibilitat. El centre de la comunitat ha passat a ser el bisbe «en carn i ossos», el representant visible del Bisbe invisible (cf. Mg 3,2 Comentari). Ignasi invitaria, segons ell, la comunitat a manifestar a Onèsim, el primer nom de la llista de cinc delegats i a qui ell ha constituït bisbe, el seu afecte a la manera com Jesucrist estimava i a assemblear-se-li en tot. La comunitat efesina s'hauria merescut un bisbe semblant. A un lector avisat, aquest elogi dels efesis de part del refonedor, dient-los que tenen el bisbe que es mereixen, per llur bon comportament, li sonarà a preparació del terreny de cara a les arengues a favor del bisbe que posarà en boca d'Ignasi durant la seva presumpta visita a Filadèlfia (cf. Phld 7 Comentari), tenint en compte que havia reservat el darrer lloc en la seva compilació per a la Carta als Filadelfis (vegeu *Die echten Briefe des Ignatius von Antiochien*, dins *RCatT XVI* [1991] 70).

Pel que fa al segon de la llista, Burros, l'ha fet diaca. Com de costum, Ignasi s'identificaria amb l'estament dels diaques, «el meu company de servei», atès que al refonedor, en ignorar la carta als Romans, tan sols li constava que fou un màrtir insigne. Proposar Ignasi com a model d'obediència al bisbe per a la comunitat, per l'estil dels diaques de les seves comunitats, hauria estat (i de fet ho és encara) un tret molt enginyós del refonedor, si no s'hagués ajuntat a la compilació de cartes ignasianas feta per ell la carta als Romans, on Ignasi es presentava a si mateix com «el bisbe de Síria». La conflació «el bisbe d'Antioquia» és posterior al refonedor. A Burros, el refonedor li tenia reservada una missió molt concreta: servir d'enllaç entre l'Ignasi de les cartes autèntiques escrites a Esmirna i l'Ignasi de les cartes espúries redactades a Troes: per això li fa dir que «demano que resti amb mi en honor vostre i del bisbe». De fet serà el portador de les tres cartes espúries als Esmirnesos (cf. Sm 12,1), a llur bisbe Policarp (implícit en Pol 8,1) i als Filadelfis (cf. Phld 11,2 Comentari). La predilecció mostrada per Ignasi —segons la refosa— envers el diaca Burros, «el meu conservent/company de servei», i no pas envers els preveres, explica el fet que el refonedor s'hagi limitat a «ordenar» tan sols els dos primers delegats, a diferència del que ha fet en la carta als Magnesis.

A Crocos, tanmateix, el tercer de la llista, no li assigna cap grau jeràrquic. Imitant la frase inicial d'Ignasi, relativa al gran nombre de la comunitat efesina evocat pels cinc delegats, li fa dir que l'ha rebut com a mostra de l'afecte que li professa la comunitat. Mitjançant una de les seves típiques marques de reciprocitat, desitja que el Pare de Jesucrist li concedeixi el merescut refrigeri per haver-lo ell, al seu torn, alleujat en tot.

En un darrer incís, el refonedor parafraseja el fet d'estar «perfectament acoblats en única subjecció» a Jesús Messies, puntualitzant que aquesta només es pot verificar si estan «subjectes al bisbe i al presbiteri», amb una més que evident incongruència, ja que el primer verb, en temps perfet, connota un estat que arriba fins al present de qui parla, mentre que el segon verb, en temps present, relativitza el perfecte acoblament de la comunitat a Jesús (que Ignasi acaba de constatar) al fet

que, en el present, la comunitat estigui sotmesa al bisbe i al presbiteri. La verticalitat presideix tot l'edifici bastit pel refonedor. Pel que es dedueix, l'experiència d'unitat que, en temps d'Ignasi, la comunitat anava a pouar en la reunió eucarística, s'ha diluït, talment que s'ha d'exterioritzar ulteriorment amb una submissió fàctica al bisbe i al presbiteri. Ignasi, el bisbe de l'entera província de Síria, tot i haver estat condemnat a mort per culpa dels gravíssims aldarulls que els docetes i judaïtzants havien provocat en el si de les seves comunitats, estava convençut encara que el perfecte acord de la comunitat cristiana en la celebració de l'Eucaristia era l'únic remei eficaç per a combatre les divisions. El refonedor, en canvi, té altres preocupacions, pel fet d'haver estat contestat per membres de la seva comunitat, preocupacions que ha intentat de traslladar al temps de l'insigne màrtir Ignasi, com hem pogut comprovar en la carta espúria als Filadelfis.

C. COS DE LA CARTA

a. Exhortació inicial: invitació a secundar el Pla de Déu

3,1. No us imparteixo directrius com si fos algú important, car, tot i estar encadenat per causa del nom, encara no tinc l'acabat definitiu de Jesús Messies. Efectivament, ara tot just començo el discipulat i m'adreço a vosaltres com als meus coinstructors: a mi, en efecte, em calia que fos ungit per vosaltres amb fe, consells, paciència, magnanimitat. **3,2.** Ara bé, atès que l'amor no em permet de callar en el vostre cas, per això m'he proposat d'exhortar-vos, per tal que correu plegats d'acord amb el pla de Déu: Jesús Messies, en efecte, el nostre viure inseparable, és precisament el pla del Pare [*com també els bisbes, que han estat establerts en els confins de la terra, estan inclosos en el pla de Jesucrist.*] **4,1.** [*D'on us convé de córrer plegats d'acord amb el pla del bisbe, cosa que d'altra banda ja feu. En realitat, el vostre venerable presbiteri, digne de Déu, està tan ben acordat amb el bisbe com les cordes amb la cítara.*] Per això, per mitjà de la vostra concòrdia i amor harmoniós, Jesús Messies és celebrat amb cants. **4,2.** També individu per individu, tanmateix, heu de formar un cor, a fi que, harmonitzats en la concòrdia i havent agafat el to de Déu en la unitat, canteu a una sola veu al Pare per mitjà de Jesús Messies, per tal que no solament us senti sinó que reconegui també pel vostre bon obrar que sou membres del seu Fill. És, doncs, profitós que us mantingueu en una unitat sense tara, a fi que participeu també de Déu en tot moment. **[5,1.** *Doncs, si jo en tan poc temps he adquirit una tal familiaritat amb el vostre bisbe, no humana certament sinó espiritual, quant més no us felicitaré a vosaltres que esteu estretament fusionats amb ell com l'església amb Jesucrist i com Jesucrist amb el Pare, a fi que tot s'harmonitzi en la unitat?]*

«com a coinstructors meus», gr. ὡς συνδιδασκαλίταις μου: συνδιδασκαλίτης, *nomen agentis*, és un hàpax absolut: «one who teaches together with others» (Lampe 1312). Ign. no s'adre-

ça als efesis com als seus «condeixebles», com se sol traduir, sinó com a «co-instructors meus», és a dir, com a membres d'una comunitat («co-») que l'hauran d'instruir/entrenar ple-gats («instructors»), ungint-lo metafòricament per al combat com feien els entrenadors amb els atletes: «*to have been anointed, 'as an athlete fell to the trainer, hence called ἀλείπτης»* (Lightfoot II/2, 38).

«inseparable», gr. ἀδιάκριτον, en sentit passiu: vegeu Lightfoot II/2, 39.

«com també els bisbes» fins a «com les cordes a la cítara»: amplificació intercalada pel refonedor prenent peu de l'explicativa que Ign. acabava d'enunciar (καὶ γὰρ Ἰησοῦς Χριστός). Mitjançant la seva típica marca de reciprocitat (ὡς καὶ) intenta de donar un gir en rodó a la frase, però sense forçar-la a l'extrem de dir que els bisbes són el Pla de Déu. Així, mentre que Ign. exhortava els efesis ὅπως συντρέχετε τῇ γνώμῃ τοῦ θεοῦ, recolzant-ho en el fet que Jesús Messies és τοῦ πατρὸς ἡ γνώμη, el refonedor els invita a συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ, tenint en compte que els bisbes ἐν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώμη εἰσίν.

«que han estat establerts en els confins de la terra», gr. οἱ κατὰ τὰ πέρατα ὀρισθέντες: l'ús absolut de τὰ πέρατα és atestat en el SI 64,9 LXX; Filó, *LegGai* 18; 173; Ps-Phld 4,2; Cels en Orígenes, CC VIII 72; la prep. κατὰ + ac. té sentit distributiu. L'expressió no sembla que hagi impactat gaire els comentaristes: Zahn, *I. v. A.* 564, l'evadeix conjecturant τὰ ποίμνια; segons Lightfoot II/2, 40: «Ignatius would be contemplating region as distant as Gaul on the one hand and Mesopotamia on the other»; Bauer-Paulsen 29 eludeixen la dificultat: «Er ist Ausdruck des Bewußtseins, daß das Christentum bis in die entlegensten Gegenden gedrungen ist»; Schoedel no ho comenta, però ho tradueix per «in every quarter» (!).

«(el presbiteri) està tan ben acordat amb el bisbe com les cordes amb la cítara»: la mateixa imatge que, d'una manera maldestra, el refonedor havia aplicat al bisbe de Filadèlfia respecte als manaments (vegeu *Carta als Filadelfis* 46-47), l'aplica ara al prebiteri respecte al bisbe. Noteu que, en el context present, el segon incís introduït amb la partícula conjuntiva (ὡς) conté una proporció perfecta: presbiteri (col·lectivitat) : bisbe (sg.) :: cordes (pl.) : cítara (sg.), mentre que en el context de Filadelfis ha hagut d'invertir matusserament la metàfora: bisbe (sg.) : manaments (pl.) :: cítara (sg.) : cordes (pl.).

«membres», gr. μέλη: tot i que, en principi, podria tenir també el sentit de «melodies, cants» (cf. Lelong III 9; Camelot 61, n. 4; Estradé 79, n. 26), l'ús ignasià en Tr 11,2 (2x) i Rom 5,3, com també el fet que, a diferència de ἀκούση (nivell auditiu), relatiu a la metàfora musical, ἐπιγινώσκη (recognició) pressuposa una imatge visual, en acordança amb δι' ὧν εὐπράσσετε, m'inclino decididament per la metàfora del cos comunitari (molt bé Lightfoot II/2, 42) i no per un presumible joc de paraules (Schoedel 53).

«Doncs, si jo» fins a «en la unitat»: nou incís interpolat pel refonedor, a manera de crescendo (εἰ γὰρ ... πόσω μάλλον), a fi de puntualitzar que la «unitat» (ἐν ἐνότητι – ἐν ἀμώμῳ ἐν.) i «harmonia» (συμφώνῳ – σύμφωνοι), tan recalcaes per Ign., s'ha de visualitzar en el bisbe: «a fi que tot s'harmonitzi (σύμφωνα) en la unitat (ἐν ἐνότητι)». El refonedor empra la metàfora de la «fusió» (ἐνκεκραμένους [GLA, editors: millor que ἀνα- g, Lightfoot] αὐτῷ [Agl, Zahn, Camelot, Schoedel: millor que οὕτως GL, Lightfoot, Funk-Bihlmeyer, Lelong, Fischer, Bauer-Paulsen]) i ho corrobora completant, mitjançant la part. ὡς, una quàdruple proporció: comunitat : bisbe :: bisbe : església :: església : Jesucrist :: Jesucrist : Pare.

comentari

Ignasi enceta el Cos doctrinal de la carta expressant en negatiu i en positiu quin és l'objectiu que s'ha proposat en escriure'ls la carta. Primerament, en negatiu, puntualitza que no els vol donar instruccions com si fos un personatge que ha adquirit renom pel fet d'haver estat condemnat per la causa del nom cristià. Aquesta expressió, si bé amb un matis lleugerament divers, ens ha sortit al pas tant en la carta als Romans com en la carta als Tral·lians. El seu propòsit en escriure les car-

tes, sia als Romans o a les comunitats asiàtiques, no és el de donar-los ordres o instruccions com feren Pere i Pau (cf. Rom 4,3 Comentari; pel que fa al capteniment de Pau, cf. 1Co 7,17; 11,34; 16,1) o com, de fet, podria fer ell mateix, en la seva qualitat d'apòstol (cf. Tr 3,3 Comentari) o de confessor (Eph). Ignasi no vol fer valer ni la seva qualitat de «apòstol», per l'estil de Pere i Pau o dels altres apòstols (cf. Eph 11,2; Rom 4,3; Phld 5,1; 9,1), dimanant de la seva condició de «el bisbe de Síria», ni la de confessor, avalada per les cadenes que l'envolten i amb motiu de les quals molts l'afalaguen (cf. Tr 4 Comentari). Curiosament, la raó que donava en les altres dues cartes era que no es podia presentar com un «apòstol» en la situació actual d'esclau i de condemnat a mort; ara, en canvi, capgira l'argument dient que no els pot donar directrius com si fos un personatge d'importància per les cadenes que el rodegen. En darrer terme, li fa basarda de donar consells a tort i a dret (cosa que, de fet, li farà fer el refonedor), car és ben conscient que li manca encara l'acabat definitiu propi de Jesús Messies, acabat que només s'adquireix en el moment de vessar la sang com ho féu el Mestre.

Ignasi intenta baixar del pedestal en què el voldrien posar les comunitats cristianes insistint en una concepció del discipulat molt radical: de veritable deixeble un no n'és, segons ell, fins que hom no ha acabat el discipulat (cf. Rom 4,2; 5,3; Pol = Eph* 7,1). En veritat, ara tot just comença el discipulat de debò (la mateixa idea que en Rom 5,3). Per això els parla no com a «condeixebles», com se sol traduir, sinó com a «coinstructors» (l'hàpax συνδιδασκαλίτης posa l'accent en l'acció d'Instruir plegats, vegeu Aparat crític): els efesis són, per a ell, els seus instructors o entrenadors personals que l'hauran d'ungir plegats, és a dir, comunitàriament per al combat. Noteu que no diu: «m'adreço a vosaltres com a coinstructors/condeixebles», sinó «com a coinstructors meus», i en dóna a continuació la raó: «a mi, en efecte, em calia que fos ungit per vosaltres». Per al combat amb les feres que haurà d'afrontar ben aviat, li cal ser ungit, com es feia amb els atletes, pels seus propis entrenadors, amb les quatre qualitats que li seran més necessàries: fe/adhesió al Mestre, consells per a un moment tan transcendental, paciència/endurança per a suportar una situació tan inhumana, magnanimitat per l'estil de la que Déu ens mostra (cf. 11,1). El discipulat s'acaba amb el martiri.

Després de deixar ben clar que no els vol impartir ordres o directrius, formula en positiu el propòsit de la carta, propòsit que ha pres —puntualitza— perquè l'estimació que els té no li permet de callar. Enfront dels docetes, va preferir de callar a Síria (cf. 15,1); ara, davant les comunitats asiàtiques no contaminades encara per llurs doctrines esotèriques, però sabedor que aquests ja han estat de pas per Efes procedents d'allí, probablement de camí cap a Roma (cf. 9,1), no pot romandre en silenci. L'amor que els professa l'impel·leix a adreçar-se a elles, no com qui té autoritat, sinó amb una exhortació vehement fruit de l'estimació que els professa, a fi de prevenir-les enfront dels perills amb què ell ha hagut d'encarar-se a Síria. Per a Ignasi, la manera més eficaç de combatre les divisions que els docetes o els judaïtzants podrien semblar en el si de la comunitat és que s'afanyin a realitzar comunitàriament el Pla de Déu Pare que Jesús Messies ha encarnat totalment en la seva persona: «concorrer/córrer plegats» té metafòricament aquest doble matis (cf. Mg 7,2; Pol = Eph* 6,1, final de la primitiva carta, on reapareixen les imatges del combat i de la cursa compartides per tots els membres de la comunitat).

«El pla de Déu», tanmateix, no és un projecte abstracte ni tan sols el Pla de Déu personificat en la Saviesa divina, com se sol entendre en la teologia postnicena, sinó que és molt concret i alhora molt humà: és el projecte que s'ha verificat en la persona de Jesús el Messies, la nostra Vida inseparable, com explicita ell mateix a

continuació. Novament ressonen aquí categories joanees: el Pla del Pare (ἡ γνώμη τοῦ πατρὸς) ve a ser l'equivalent de la Paraula (ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, Jn 1,1), mentre que el Pla de Déu que personifica Jesús Messies equival a la Paraula encarnada en Jesús (καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, 1,14). El pla que pretenen d'imposar els judaïtzants és estrany al projecte de Déu (Phld = Mg* 3,3; 6,2), car està xifrat en l'observança de la Llei i de les pràctiques mosaïques (Mg 8-10; Phld = Mg* 6,1); el pla que sostenen els docetes és diametralment oposat al projecte de Déu (Sm = Eph* 6,2), car no accepten la realitat humana de Jesús (*ibid.* 4-5), realitat que es fa present en l'Eucaristia (*ibid.* 7,1).

El refonedor no s'ha pogut estar de corregir el sentit original del text. D'una manera matussera ha intentat de portar l'aigua al seu molí. Efectivament, després que Ignasi hagués afirmat rotundament que el Pla de Déu Pare és el que s'ha manifestat en Jesús el Messies i que la comunitat cristiana ha d'actuar d'acord amb aquest projecte que ell ha encarnat, el refonedor ha volgut involucrar-hi els bisbes afegint: «com també els bisbes, que han estat establerts pels confins de la terra, estan inclosos en el pla de Jesucrist», sense adonar-se que, en el moment en què Ignasi dictava les cartes, difícilment es podia dir que els bisbes estaven ja *establerts en els confins* de la terra. Ignasi havia emprat aquesta darrera expressió, tot millorant l'aposepesis de 1Co 9,15 (vegeu Metzger, *TC* 558), dient que preferia «morir per la causa del Messies Jesús que no pas regnar sobre els confins de la terra» (Rom 6,1 Comentari). La distància entre l'un i l'altre és abismal. El refonedor projecta sobre les cartes ignasianes la seva pròpia eclesiologia fundada en l'episcopat monàrquic establert arreu de la terra, a fi de canalitzar l'exhortació a la unitat en la persona del bisbe: «D'on us convé de córrer plegats d'acord amb el pla del bisbe.» Sense donar-se un respir, comprova tot seguit que de fet ja hi van d'acord (els problemes de desobediència —recordem-ho— el refonedor els tenia només amb els filadelfis), car el venerable presbiteri de la comunitat d'Efes està —segons ell— «tan ben acordat amb el bisbe com les cordes amb la cítara» (la mateixa imatge que emprarà en la seva carta preferida als Filadelfis: cf. Phld 1,2 Comentari). La metàfora musical li ha estat suggerida per la continuació del text ignasià.

Un cop alliberat el text ignasià de la ganga de la interpolació, el fil del discurs discorre d'una manera lògica: «Per això, per mitjà de la vostra concòrdia i amor harmoniós, Jesús Messies és celebrat amb cants.» El centre unificador de la comunitat torna a ser Jesús Messies. Ignasi deixa de banda la metàfora del combat i de la cursa i n'enceta una altra: la d'un cor format per individus diversos que s'han de posar d'acord i s'han d'harmonitzar en l'amor, han d'agafar el to de Déu que els procura Jesús Messies i s'han de posar a cantar a l'uníson al Pare per mitjà del Fill. No es tracta d'un cor privat, format per «cadascun en particular» —com més d'un suggereix de traduir—, sinó d'un cor comunitari constituït «individu per individu», és a dir, per un conjunt harmoniós de veus ben diferenciades. El resultat ha de ser que Déu Pare no sols escolti el cant de la comunitat sinó que pugui reconèixer, a través del bon obrar de cada un dels seus integrants, que són membres del Cos eclesial, el Cap del qual és el seu Fill (cf. Tr 11,2 Comentari). L'Exhortació finalitza amb un dels típics arguments ignasians de conveniència (vegeu *Letters* 322-329): «És, doncs, profitós que us mantingueu en una unitat sense tara, a fi que participeu també de Déu en tot moment.» Tota la carta està amarada, ja des de l'encapçalament («immutablement unida i elegida gràcies a la realitat de la passió») per la idea de la *unitat*, l'única manera de participar sempre de Déu, Jesús Messies, el nostre Déu proper i assequible.

Novament, el refonedor glossa la imatge musical ignasiana i tracta de guanyar-se la simpatia dels seus lectors contemporanis lloant la perfecta simbiosi que impera entre la comunitat i el seu bisbe i recolzant-ho a base de dues proporcions anàlogues: a la manera com l'església està fusionada amb Jesucrist i aquest, al seu torn, ho està amb el Pare. La concepció del refonedor és vertical, per subordinació dels diversos elements: Déu Pare, Jesucrist, església, bisbe, comunitat. Només així es pot aconseguir la perfecta harmonia. La concepció espiritualista del refonedor queda en evidència en la gradació: «Doncs, si jo en tan poc temps he adquirit una tal familiaritat amb el vostre bisbe, no humana certament sinó espiritual, quant més no us felicitaré a vosaltres...». En la carta als Filadelfis farà una precisió semblant (cf. Phld 7,2 Comentari: les dues úniques ocasions en què apareix l'adjectiu ἀνθρώπινοσ). Ignasi, en canvi, arribarà a dir que en la persona de Jesús «Déu es manifesta a la manera humana (ἀνθρώπινωσ)» (Eph 19,3).

b. Advertiment inicial: fora de l'Altar, hom es priva del Pa de Déu

5,2. Que ningú no es deixi esgarriar! A no ser que hom es trobi dins el recinte de l'altar, es priva del pa de Déu. [*Car, si la pregària d'un i d'un altre té semblant força (cf. Mt 18,19-20), quanta més no n'ha de tenir la del bisbe i de tota l'església?*] **5,3.** Per consegüent, qui no assisteix a l'aplec comunitari, aquest ja s'ensuperbeix i s'ha separat ell mateix. Està escrit, en efecte: «Déu s'enfronta als superbs» (Pr 3,34). [*Esforcem-nos, doncs, a no enfrontar-nos al bisbe, a fi que restem sotmesos a Déu.* **6,1.** *I com més hom veu que el bisbe guarda silenci, tant més l'ha de témer: perquè tot aquell a qui el propietari envii a la seva pròpia administració (cf. Mt 21,33), cal que l'acollim nosaltres exactament com aquell qui l'ha enviat (cf. 10,40). És evident, doncs, que cal esguardar el bisbe com el mateix Senyor.]*

«Car, si la pregària» fins a «tota l'església»: un nou crescendo (εἰ γὰρ ... πόσῳ μᾶλλον) creat pel refonedor, aquest cop en l'Advertiment inicial, prenent peu de la celebració eucarística descrita en imatges per Ign. La sutura és molt artificial: «vermißt man es nicht allzusehr, daß Ign zuvor nicht von der Wirkung des Gebetes eines einzelnen gesprochen und damit dem τῶσαυτη einen Inhalt gegeben hat» (Bauer-Paulsen 32).

«d'un i d'un altre», gr. ἑνὸσ καὶ δευτέρου: *unus et alter* (Liddel-Scott-Jones 382), és a dir, de dos (no diu «d'un o altre», com en l'EvTom 30: «on dos o un és present, jo sóc amb ell»), inspirant-se en Mt 18,19,20 (contra Schoedel 55, n. 11).

«a l'aplec comunitari», gr. ἐπὶ τὸ αὐτό, en sentit dinàmic (ac.), com en les altres ocurrencies (Eph 13,1; Mg 7,1; Phld = Mg* 6,2; Phld = Eph* 10,1).

«Esforcem-nos, doncs» fins a «el mateix Senyor»: darrer incís interpolat en l'obertura del Cos de la carta. El refonedor no mostra cap interès a interpolar la part central, expositiva, del Cos de les cartes. Novament ha pres peu de la citació ignasiana de Proverbis, condicionant-ho, però, a la submissió al bisbe: ἀντιτάσσεσθαι (Ig-Pr) – μὴ ἀντ. ... ὑποτασσόμενοι (refonedor). Notem que, contra tota lògica (per a aquells, s'entén, per a qui Ign. és el bisbe d'Antioquia de Síria!), el refonedor fa parlar Ign. en primera pers. pl., referint-se al bisbe d'Efes: σπουδάσωμεν (subj. aor.) οὐν μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ὡμεν θεῶ ὑποτασσόμενοι.

Ara s'entén millor la frase interpolada en 5,1, on parlava de la familiaritat que, com a diaca, s'havia guanyat amb el bisbe, i que en 3,2e no hagi dit, referint-se als bisbes instituits arreu, que «estem» sinó que «estan inclosos en el pla de Jesucrist».

c o m e n t a r i

En el Cos de la carta més àmplia de les tres adreçades a les comunitats asiàtiques figuraven originàriament tres Advertiments: un d'inicial (5,2) i un de final (Sm = Eph* 6,1a), exactament amb la mateixa fórmula (Μηδεὶς πλανᾶσθω: les dues úniques ocurrences), i un de central (16,1), amb la fórmula més usual (Μὴ πλανᾶσθε). En la primitiva carta als Magnesis hem trobat igualment dos Advertiments semblants correlatius (Mg 8,1 // Phld = Mg* 3,3). En la carta als Tral·lians, la més breu de les tres, hem identificat dues Admonicions, una d'inicial (Tr 7,1) i una de final (11,1), equivalents als susdits Advertiments.

L'Advertiment inicial és molt breu. Ignasi adverteix els efesis del gravíssim perill a què s'exposa un membre si perd contacte amb les reunions eucarístiques de la comunitat. Partint del terme bíblic de l'altar dels sacrificis (θυσιαστήριον), però usant-lo metafòricament (cf. Mg 7,2 i Phld = Mg* 4; Tr 7,2; així com Rom 2,2), designa amb aquesta imatge el recinte íntim on es reuneix la comunitat per a celebrar l'Eucaristia, anomenada aquí «el pa de Déu», una expressió que ens recorda la del Quart Evangeli (cf. Jn 6,33). Tot aquell qui no es trobi dins el recinte de la comunitat es priva ell mateix de l'aliment que li procuraria el Pa de Déu, la Carn o realitat humana de Jesús Messies (Rom 7,3). Ignasi ha transportat en clau cristològica els símbols més preuats de la religió jueva i els ha omplert de sentit: Jesús, el Messies rebutjat pel judaisme, és el Summe Sacerdot a qui ha estat confiat el Sant dels Sants (Phld = Mg* 9,1), el nou Santuari i l'únic Altar (Mg 7,2), a l'interior del qual tots els qui s'hi congreguen són purs, mentre que els qui resten a fora són impurs (Tr 7,2). No sols això, sinó que el qui no assisteix a les reunions comunitàries és un superb i se separa ell mateix de la vida de la comunitat, com qui s'autoexcomunica (Lightfoot), més que autocondemnar-se, com tradueixen altres erròniament (*condemnavit* L, Bauer-Paulsen, Schoedel). Singularment, ho recolza amb una citació literal de l'Esriptura i precisament del llibre dels Proverbis (Pr 3,34: cf. 1Pe 5,5; Jm 4,6; 1Cl 30,2). Curiosament, de les quatre citacions explícites contingudes en les cartes autèntiques (Pr 3,34; Eph 5,3; Pr 18,17; Mg 12; Is 53,5; Tr 8,2; *Predicació de Pere*: Sm = Eph* 3,2), dues corresponen al llibre dels Proverbis.

El refonedor ha intentat de centrar novament l'atenció en el bisbe, inspirant-se, pel que sembla desprendre-se'n, en Mt 18,20 (vegeu Aparat crític). L'enllaç de l'incís interpolat amb el tema ignasià precedent és poc airós. Adonant-se que Ignasi es referia a la reunió eucarística («altar», «pa de vida»), hi ha volgut involucrar la persona del bisbe: prenent peu de la força i l'eficàcia de la pregària de «dos/dos o tres» (Mt), «d'un i d'un altre» (refonedor), és a dir, de la pregària feta comunitàriament en nom del Senyor, crea una gradació especulant sobre la força i eficàcia inaudites que ha de tenir la pregària eucarística celebrada sota la presidència del bisbe i en presència de tota la comunitat eclesial.

En el darrer incís que ha intercalat en el Cos de la carta, l'enllaç és molt més directe: com que Ignasi adduia el text de Proverbis, on es deia que «Déu s'enfronta

als superbs», i el refonedor té plena consciència que el bisbe és el representant de Déu a la terra, segons ha repetit en tantes ocasions, invita la comunitat en primera persona plural, com si el mateix Ignasi —com a diaca/«company de servei» del diaca Burros— també en formés part, a no «enfrontar-nos al bisbe, a fi que restem sotmesos a Déu». Si el refonedor hagués sabut que Ignasi era el bisbe de Síria, mai no li hauria fet dir en primera persona del plural que no ens *hem* d'enfrontar al bisbe, sinó sotmetre'ns-hi, per tal que *restem* sotmesos a Déu, ans bé hauria parlat d'Onèsim com del seu col·lega en l'episcopat. És com si diguéssim que l'hem pescat *in flagranti*, tot i que el refonedor, en aquest aspecte, no va pretendre mai de fer passar Ignasi com a bisbe d'Antioquia, sinó com a diaca i màrtir. Ha estat la tradició la que, en ajuntar la carta als Romans, d'Ignasi, a la recopilació de sis cartes presumptament ignasianes fetes pel refonedor, ha fet possible, per conflació, la qualificació d'Ignasi com a bisbe d'Antioquia, quan ell, en realitat, era «el bisbe de Síria».

A continuació, el refonedor redacta de cap i de nou un incís, que s'ha fet famós, sobre el silenci del bisbe. Novament s'ha recolzat en l'Evangeli de Mateu per a establir la següent proporció: el propietari és a l'enviat per a l'administració de la casa el que el Senyor Déu és al bisbe enviat per ell per a administrar la comunitat. Qui rep el bisbe és com si acollís Déu. Per tant, si resta en silenci, és Déu mateix qui calla. Com més hom s'adoni que el bisbe guarda silenci, més l'ha de témer i, per tant, reverenciar. El refonedor reprendrà el tema del silenci del bisbe en la darrera carta que farà escriure a Ignasi a la seva comunitat de Filadèlfia, on deixarà entreveure que la seva autoritat havia estat contestada per alguns (Phld 1,1 Comentari). D'altra banda, el tema del temor reverencial que s'ha de tenir envers el bisbe (φοβείσθω, imper. pr.) no es torna a presentar en tota la interpolació.

c. Aclariment inicial

L'Aclariment inicial que fa Ignasi als efesis consta de tres períodes. α) En el primer reassumeix la temàtica anterior, afegint-hi els repetits elogis que Onèsim, com a cap de la delegació enviada pels efesis a Esmirna, li acaba de fer sobre la perfecta harmonia que impera en la comunitat (6,2-8,2). β) En el segon referirà que s'ha as-sabentat que alguns docetes sirians han estat de pas per Efes, però que la comunitat no s'ha deixat influir en absolut per llur propaganda (9,1). γ) En el tercer in-vitarà, en conseqüència, la comunitat a reunir-se en assemblea, a pregar per tots els homes i a imitar el Senyor (9,2-10,3).

α. La comunitat efesina, refractària al sectarisme dels docetes

[a] **6,2.** Així, doncs, és cert que el mateix Onèsim es desfà en elogis sobre el bon ordre que divinament regna entre vosaltres, a saber, que tots viviu d'acord amb la veritat i que cap mena de sectarisme no s'ha afincat entre vosaltres; al contrari, ni tan sols no escolteu ningú més que Jesús Messies, el qual continua parlant-vos realment. **7,1.** El cas és que alguns tenen el costum de presentar-se camuflats amb el nom de cristians,

mentre que practiquen altres accions indignes de Déu. Cal que els esquivu com feres ferotges, car són com gossos rabiosos, que mosseguen a traïció; cal que us guardeu de llurs dentades, essent així que són difícils de guarir.

[b] 7,2. Hi ha un sol Metge,
 corpori ensems que espiritual,
 engendrat i ingènit:
 en el cos ha esdevingut Déu,
 en la mort, vida veritable;
 descendent tant de Maria com de Déu,
 primer passible i després impassible:
 Jesús Messies, el nostre Senyor.

[a'] 8,1. Que ningú, doncs, no us sedueixi, com de fet no us heu deixat seduir, essent així que sou enterament de Déu. Perquè, mentre cap mena de sectarisme que us pogués posar a prova no ha arrelat enmig vostre, és senyal que viviu d'acord amb Déu. Si bé indigne servidor vostre, m'ofereixo per vosaltres, efesis, comunitat famosa entre els habitants celests. 8,2. Els qui es deixen portar pels instints carnals no poden realitzar les obres de l'Esperit, ni els qui es deixen portar per l'Esperit, les obres dels instints carnals; com tampoc la comunitat creient no fa les obres de la descreient, ni la descreient les de la creient. Però fins i tot les obres que realitzeu materialment són de fet espirituals, perquè tot ho feu en unió de Jesús Messies.

«Així, doncs, és cert que», gr. (αὐτὸς) μὲν οὖν: fórmula reassumptiva amb una doble funció: enllaçar amb la seqüència anterior (l'Advertiment inicial) i establir un contrast (μὲν ... δέ), si bé no sempre es dona aquesta segona funció (cf. B.-D.-R., §§ 450,4; 451,1). Ign. usa tan sols dues vegades aquesta fórmula (cf. encara Phld 8,1). En el cas present, el membre correlatiu, introduït amb l'adversativa δὲ podria molt ben ser el segon període (9,1) dels tres de què es compon l'Aclariment: α) Αὐτὸς μὲν οὖν Ὀνήσιμος (delegat en cap)... (6,2-8,2); β) Ἐγνων δὲ (Ign.)... (9,1); γ) Ἔστε (imper.: no ἐστέ, ind.) οὖν καὶ σύνοδοι πάντες (la comunitat)... (9,2-10,3). La distància entre els dos membres de la correlació, insalvable des d'un punt de vista merament gramatical, seria deguda a l'associació d'idees pròpia d'un dictat.

«el bon ordre que divinament regna entre vosaltres», gr. ὑμῶν τὴν ἐν θεῷ εὐταξίαν: ἐν θεῷ, com en 1,1 (vegeu Aparat crític), és reforçat per l'explicativa κατὰ ἀλήθειαν ζητε (cf. κατὰ θεὸν ζητε de 8,1).

«(ningú més) que», gr. (τινος πλεον.) ἥπερ L (*quam*), εἶπερ G (per itacisme), Zahn, Funk-Bihlmeyer, Bauer-Paulsen, Fischer: εἰ μὴ περὶ A, ἢ περὶ Lightfoot, Hilgenfeld, Lelong, Camelot.

«en el cos», gr. ἐν σαρκὶ GL: ἐν ἀνθρώπῳ SfB (A *deus et filius hominis*), Atanasi, Teodoret, Gelasi Romà, Sever Antioquè (2x), Lightfoot (II/2, 49). La llició atanasiana sembla ser una correcció teològica postnicena. Per a un estudi complexiu de les variants, vegeu O. Perler, *Die Briefe des Ignatius von Antiochien. Frage der Echtheit – neue, arabische Übersetzung*, dins *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 18 (1971) 391-396. Pel que fa a l'himne, vegeu M. Elze, *Überlieferungsgeschichtliche Untersuchungen zur Christologie der Ignatius-*

briefe, Tübingen 1963, pp. 44ss.; R. Deichgräber, *Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit*, Göttingen 1967, pp. 155ss.

«en la mort», gr. ἐν θανάτῳ SfAB, Atanasi, Teodoret, Gelasi, Sever (2x), editors: ἐν ἀθανάτῳ GL.

«Jesús ... Senyor», gr. Ἰησοῦς ... ἡμῶν SfAB, Teodoret, Gelasi, Sever (2x), editors: *dominus Christus noster* L, > G.

«sectarisme», gr. αἵρεσις conj. pròpia: ἔρις GL, editors; ἐπιθυμία SAg, Lightfoot. La conjectura es basa: 1) en la possible confusió, en part deguda a l'itacisme, dels mots grecs, com de fet ha succeït en 1Cl 14,2 (αἱρέσεις H: ἔρεις LS, ἐριν ACC'); 2) en l'evident paral·lelisme binari, en positiu i en negatiu, creat per Ign. entre 6,2: ὅτι πάντες κατὰ ἀλήθειαν ζήτε καὶ ὅτι ἐν ὑμῖν οὐδεμία αἵρεσις κατοικεῖ i 8,1: ὅλοι ὄντες θεοῦ, ὅταν γὰρ μηδεμία αἰρ<εσ>ις ἐνήρεισται ἐν ὑμῖν; 3) en el fet que Ign. no parla mai de possibles rivalitats en el si de les comunitats asiàtiques, sinó del perill imminent de l'*heretgia/sectarisme* dels docetes (cf. Tr 6,1); 4) en el pf. ἐνήρεισται del verb ἐνερεῖδω, que G ha transformat per itacisme en ἐνερίσται (vegeu *infra*), un estat difícilment predicable d'una mera rivalitat.

«ha arrelat», gr. ἐνήρεισται conj. Zahn, editors: ἐνερίσται G, *complexa est* L, *plantata est* SA.

«indigne servidor vostre», gr. περίψημα ὑμῶν, expressió difícil de traduir en una d'equivalent en la nostra llengua. Pau l'usa en sentit fort en 1Co 4,13: «rebuig/desferra de la humanitat»; en Ign., ni aquí ni en 18,1 faria sentit, sinó més aviat el de «indigne servidor», com en Ber 4,9 i 6,5, sentit que més tard, cap al segle III, esdevindrà una expressió comuna de compliment formal, «el vostre humil i segur servidor» (vegeu *Letters* 54, n. 90).

«(servidor) vostre», gr. ὑμῶν G, Lightfoot, Funk-Bihlmeyer, Fischer (cf. Tr 13,3): ὑπὲρ ὑμῶν SA, Zahn, Camelot, *a vestra* L.

«Els qui es deixen portar pels instints carnals ... per l'Esperit», gr. οἱ σαρκικοί ... οἱ πνευματικοί, única vegada en què tant l'una com l'altra expressions són usades en sentit personal.

«les obres de l'Esperit ... dels instints carnals», gr. τὰ πνευματικά ... τὰ σαρκικά, única vegada en que ambdues expressions són usades substantivades.

co m e n t a r i

El *primer període* de l'Aclariment inicial [a] consta, al seu torn, de tres moviments ordenats seguint la figura concèntrica *a b a'*. En el *primer* moviment [a] (6,2-7,1), Ignasi refereix els elogis que Onèsim no para de fer-li sobre la bona harmonia que, en l'ordre espiritual, impera entre els efesis, en positiu i en negatiu. L'elogi es basa en el fet que *tots* es comporten d'acord amb el veritable model que Jesús encarnà i que *cap mena* de sectarisme no s'ha afincat en la comunitat efesina. Ben al contrari, Onèsim l'ha informat a bastament que no fan cas de ningú més que de Jesús el Messies, el qual continua parlant-los *realment*. Es tracta òbviament d'una manera de «parlar» pro-fètica, per mitjà de la qual «Jesús Messies continua parlant» (noteu el part. pr. λαλοῦντος) a la comunitat efesina d'una manera tan «real» com si estigués físicament present, a saber, de la profecia formulada pels profetes en el si de la comunitat cristiana. El to de l'informe d'Onèsim és clarament antidoceta. Això pressuposa que Ignasi els havia informat ja sobre els gravíssims conflictes que els docetes havien provocat entre les diverses comunitats que integraven la seva església de Síria. Onèsim, en nom dels altres delegats, li ha assegurat que aquesta situació no s'ha produït a Efes. A més, en dóna la raó: la vigència de la profecia continua fent present d'una manera real Jesús el Messies en el si de la comunitat efesina.

Ignasi passa a assabentar-los, al seu torn, sobre les habituds d'aquests propagandistes ambulants que es presenten arreu com a «cristians», però que de fet es donen a una sèrie de pràctiques que són indignes de Déu, Jesús Messies, el nostre Déu més proper. L'única manera de sostreure's a llur propaganda és evitar-los de pla com si fossin bèsties ferotges. Ignasi els compara a gossos rabiosos que mosseguen d'amagat, sense que hom se n'adoni. Llurs dentades són molt perilloses, car els poden encomanar la ràbia, i això és molt difícil de guarir. La comunitat se n'ha de resguardar de totes passades.

La metàfora de les mossegades, difícils de guarir, dels gossos rabiosos li'n suggereix una altra: la metàfora correlativa del metge capaç de guarir-les. Ignasi condensa en forma d'himne, himne que ocupa el *centre* [b] de la petita estructura (7,2), el seu símbol cristològic de caire antiodoceta. Tot i que, en principi, l'himne podria ser anterior a ell, tant els termes com la disposició dels estics són típics d'ell. L'himne consta de sis membres antitètics en què es descriuen els dos vessants, humà i diví, de «l'únic Metge» enunciat al principi i identificat a la fi, «Jesús Messies, el nostre Senyor». L'himne reflecteix una cristologia ascendent, molt arcaica i, per tant, molt agosarada. L'accent està posat en la persona de «Jesús», qualificat amb els títols de «Messies» que ha sofert passió i mort en creu, i de «el nostre Senyor» que ha ressuscitat de la mort; la descripció el defineix en la seva doble dimensió: humana, primerament, i divina, després. Ambdues dimensions les té des d'un començament, «corpori ensems que espiritual», íntimament travades l'una amb l'altra (τε και), «engendrada», l'una, i «ingènita», l'altra. La primera antítesi recorre sovint en les cartes (Mg 1,2; Sm = Eph* 3,2.3) i en el binomi «cos/sang» en context eucarístic (Tr insc; 8,1; Rom 7,3; Phld = Mg* 4); la segona s'insinua per separat quan parla de l'«engendrament» de Jesús (Eph 18,2; Mg 11; Tr 9,1; Sm = Eph* 1,1), d'una banda, i de la seva «existència prop del Pare abans del temps» (Mg 6,1) i «procedència del Silenci del Pare» (Mg 7,2; 8,2), de l'altra, sense que això comporti una preexistència en sentit estricte, com explicitarà la teologia posterior.

Després d'enunciar en els dos primers estics els dos principis constitutius de la persona de Jesús, el que més tard se'n diran «naturaleses», esbossa en els dos estics següents el procés d'amalgamament d'aquestes dues dimensions. El tercer estic, «en el cos (lit. «en la carn») ha esdevingut Déu», connota un procés de successiva presa de consciència de la dimensió divina per part de Jesús fins al punt d'assumir, la dimensió humana, la qualitat de la divina, una fórmula atrevidíssima, que després de Nicea serà arraconada. El quart, «en la mort (ha esdevingut) vida veritable», ve a dir el mateix, però recalcant que el punt d'inflexió ha estat la mort en creu, a partir de la qual ha prevalgut en ell la dimensió divina: mort i resurrecció estan inseparablement imbricades en la teologia d'Ignasi (cf. Mg 9,1; Tr 11,2; Sm = Eph* 1,2; 5,3), com desenrotllarà més endavant (Eph 9,1; 18,1).

Els dos darrers estics subratllen la procedència de l'una i l'altra dimensions i l'ordre cronològic en què s'han manifestat. En el cinquè, «descendent tant de Maria com de Déu», Ignasi trava íntimament ambdues dimensions (και ... και), exactament com ha fet en el primer estic (τε ... και), apuntant el que desenrotllarà més endavant (Eph 18,2; Sm = Eph* 1,1: el refonedor ho imitarà en Eph 20,2): l'ascendència de Maria fa entroncar Jesús amb la nissaga de David (cf. 18,2; [20,2 refonedor;] Tr 9,1; Rom 7,3; Sm = Eph* 1,1); l'ascendència de Déu, per obra de l'Esperit Sant (Eph 18,2) i segons el disegni poderós de Déu (Sm = Eph* 1,1), l'entronca amb el Pare. El sisè estic, finalment, «primer passible i després impassible», deixa ben clar, contra els docetes que negaven precisament la dimensió humana i passible del Salvador, que primer es donà l'estat passible, tan repetidament subratllat per

Ignasi en parlar de la passió (τὸ πάθος 13x), i només posteriorment a aquest, a partir de la resurrecció, l'estat impassible. El refonedor invertirà en Pol 3,2 l'ordre en què aquests dos estats es presentaven en la teologia ignasiana, atès que la seva cristologia era ja netament descendent, com ho havia estat, ja des d'un principi, la dels docetes (vegeu *Arcaïsmos en la teologia de Ignacio*, dins *Studia Patristica* XXI 175-184).

La singularitat de Jesús, Messies i Senyor, com a Metge, l'únic capaç de guarir les ferides causades pels docetes amb llur plantejament exclusivament espiritualista, sense cap mena de compromís amb l'home, compost de cos i esperit, posa en relleu un cop més la centralitat de la figura de Jesús en la teologia ignasiana. Partint de la unitat de Déu Pare (Mg 7,2d; 8,2), Ignasi subratlla la unitat de les diverses virtualitats assumides per Jesús: l'únic Fill de Déu (Rom insc) i Messies (Mg 7,2c), l'únic Mestre (Eph 15,1; Mg 9,1), l'únic Summe Sacerdot que guarda en dipòsit els secrets de Déu (Phld = Mg* 9,1), l'únic Santuari i l'únic Altar, entorn del qual es reuneix la comunitat (Mg 7,2; Phld = Mg* 4), l'únic Pastor que té cura de les ovelles (Phld = Mg* 2,1) i que, en absència seva, supervisarà l'església de Síria (Rom 9,1). Es podrien multiplicar aquests epítets, sobretot en relació a la unitat del Cos i de la Sang eucarítics (Phld 4) i del cos eclesial (Sm = Eph* 1,2).

La cristologia esbossada en aquest himne, una de les peces més magistrals de les cartes ignasianes, amb una cristologia de sabor netament antidoceta, s'hauria de completar amb les variadíssimes expressions i imatges sobre la persona de Jesús contingudes en les cartes autèntiques, no sempre fàcils d'interpretar, car, si bé sovint Ignasi empra una terminologia que més d'un ha qualificat de tipus gnòstic, d'altra banda s'arreglera constantment al costat de la teologia del Quart Evangeli, també ella amb l'accent posat contra el docetisme. El veïnatge, pel que fa a la terminologia, s'explica pel fet d'haver sorgit, tant el docetisme com la teologia xifrada en el realisme dels esdeveniments salvífics obrats per Jesús, d'un tronc comú que ha expandit les seves arrels per l'entera província romana de Síria. En el moment en què Ignasi dicta les cartes, els docetes acaben tot just de separar-se de la comunitat eucarística (Sm = Eph* 7,1): d'aquí el qualificatiu de «heretgia» (ἁρεσις; Eph 6,2; Tr 6,1), en el sentit de secta separada de la gran església. No té res d'estrany, doncs, que participin d'una mateixa cosmovisió, d'una protologia i escatologia semblants i fins i tot d'una terminologia comuna; allò que els separa és la realitat humana de Jesús, l'Home-Déu, tan subratllada per Ignasi i repetidament negada pels docetes, per a qui el Déu-Salvador ha pres tan sols un cos aparent.

Correlativament al primer moviment, en el *tercer* [a'] Ignasi torna a recalcar, també en positiu i en negatiu, el perfecte estat en què es troba la comunitat efesina. Comença advertint-los que no es deixin seduir pels falsos afalacs dels docetes, si bé puntualitza tot seguit que, fins ara, no s'han deixat seduir per ells. La raó és que són tots sencers de Déu, és a dir, que pertanyen en cos i esperit a Déu, Jesús el Messies, equivalent a la comprovació inicial del primer moviment quan afirmava que «tots viviu d'acord amb la veritat». Aquesta comprovació recolza al seu torn en una altra comprovació, aquest cop en negatiu, que cap mena de sectarisme no ha pogut arrelar en el si de la comunitat efesina, senyal evident que viuen d'acord amb el projecte diví que Jesús ha encarnat en la seva persona, equivalent a la que havia fet igualment en el primer moviment.

Ignasi, encadenat com un esclau, té clara consciència de la seva indignitat, però l'accepta com una immolació personal a favor dels efesis, una església —els recorda— celebrada entre els habitants celests (cf. 19,2), per la seva grandesa d'ànim i disponibilitat, per la seva vitalitat i la perfecta harmonia que regna entre els seus

membres. Els termes d'autoabaixament i d'immolació personal a favor de les comunitats (vegeu 18,1; Tr 13,3 Comentari; Sm = Eph* 10,2) obeeixen a la seva actual condició tan degradada de condemnat a mort, però deixen traslluir també la seva preocupació per les comunitats com a màxim responsable de l'església de Síria.

Mentre que en el primer moviment els assabentava de les pràctiques abjectes dels docetes, camuflats sota el nom de cristians, ara titlla literalment de «els carnals» (οἱ σαρκικοί), és a dir, de persones que es deixen guiar per llurs baixos instints, els qui es consideraven precisament «els espirituals», per llur incapacitat de realitzar les obres de l'Esperit (τὰ πνευματικά). D'aquesta manera desemmascara llur camuflament. A la inversa, els qui es deixen guiar per l'Esperit (οἱ πνευματικοί), els efesis, no poden realitzar les obres dels baixos instints (τὰ σαρκικά). Hi ha una total incompatibilitat entre «la creença», l'aplec de les comunitats creients, i «la descreença», la secta que aplega les comunitats docetes, a qui Ignasi ha qualificat d'«incrèduls» i «sense-Déu» en la carta als Tral·lians (Tr 10,1), qualificatiu que repetirà en la segona part de la present carta (cf. Sm = Eph* 2; 5,3), pel fet d'haver negat la realitat humana de Jesús (5,1). A fi d'evitar malentesos, clou l'Aclariment amb una darrera puntualització: «fins i tot les obres que realitzeu materialment (κατὰ σάρκα) són de fet espirituals (πνευματικά)». La polivalència del mot grec σάρξ, «carn, cos, baixos instints», li permet de fer aquest constant joc de paraules. Clou l'Aclariment com l'ha començat: «perquè tot ho feu en unió de Jesús Messies (ἐν Ἰησοῦ Χριστῶ)», és a dir, recalca «el bon ordre que divinament (ἐν θεῷ) regna entre vosaltres».

β. Els propagandistes docetes, procedents de Síria, de pas per Efes

9,1. M'he assabentat, tanmateix, que alguns provinents d'allí, portadors d'ensenyances perverses, han estat de pas, als quals no heu permès de sembrar en vosaltres, ans bé us heu tapat les orelles a fi de no acollir les doctrines sembrades per ells, en quant sou pedres del santuari del Pare, perfectament preparades per a l'edificació de Déu Pare, elevades enlaire per mitjà de la càbria de Jesús Messies, que és la creu, fent servir de corda l'Esperit Sant: la vostra fe és el guia que us condueix cap a dalt; l'amor, el camí que us eleva cap a Déu.

«M'he assabentat», gr. Ἔγνων, a saber, per mitjà dels delegats, com en Mg 1,1; 11,1 (en negatiu); Tr 1,1.2; 8,1 (en negatiu).

«provinents d'allí ... han estat de pas», gr. παροδεύσαντας ἐκεῖθεν: es tracta de propagandistes docetes que «han estat de pas» per Efes procedents «d'allí», de Síria. Escrivint des d'Esmirna als efesis i referint-se a alguns que han estat de pas i a qui els efesis han tancat l'orella per no sentir-los, «d'allí» només es pot referir a una determinació geogràfica ben coneguda dels lectors de la carta i molt familiar a Ignasi: la província de Síria, d'on ve ell, d'on han anat cap a Roma els sirians que se li han anticipat (Rom 10,2) i d'on provindran els portadors de bones notícies de l'església de Síria (Sm = Eph* 10,1). Lightfoot II/2, 52, conjectura Fila-

dèlfia (!); Zahn, *l. v. A.* 258s., 365., Bauer-Paulsen 35, Schoedel 65, proposen Efes. Tots ells entenen que aquests ensenyants perversos han estat de pas per Esmirna, on Ign. s'hauria trobat amb ells (?). En dir que vénen d'Efes, es veuen obligats a dir que no formen part de la comunitat. En canvi, si *παροδεύσαντάς τινας σὸν οὐς οὐκ εἰάσατε σπείραι ... εἰς τὸ μὴ παραδέξασθαι*, «d'allí» (ἐκεῖθεν) només pot designar, igual que en Sm. = Eph* 11,1, la província de Síria, «d'on» (ὅθεν) ell prové (Eph 21,2; Sm = Eph* 11,1). Ign. empra la mateixa expressió, invertint-ne els termes, referint-se a la manera com l'han acollit les comunitats asiàtiques: ἡ ἀγάπη τῶν ἐκκλησιῶν τῶν δεξαμένων με ... οὐχ ὡς παροδεύοντα (Rom 9,3).

co m e n t a r i

Després de deixar ben clar que en la comunitat efesina no hi regna cap mena de sectarisme, revela en el *segon període* [β] el motiu pel qual els ha fet aquestes puntualitzacions. Ignasi que, segons confessava en la carta als Romans, havia estat molt ben acollit per les comunitats asiàtiques, i no pas com un passavolant (Rom 9,3), fa saber als efesis que s'ha assabentat per mitjà de llur delegació que alguns docetes provinents de Síria han estat de pas per Efes, però que la comunitat no ha acollit llurs semences. Aquests sectaris, després de separar-se ells mateixos de les comunitats cristianes i de provocar amb llur actitud gravíssims conflictes en el si de l'església de Síria, s'han donat pressa per guanyar la capital de l'Imperi abans no hi arribés el bisbe de Síria, que havia estat condemnat pels aldarulls públics provocats per ells, després que ell mateix s'hagués presentat a les autoritats romanes com l'únic responsable. Els efesis, de qui havia dit suara que no havien fet cas de ningú més que de Jesús Messies i que no s'havien deixat seduir per ningú, els lloa ara perquè no han permès que els docetes sembressin en ells llurs ensenyances perverses, tancant hermèticament les orelles a fi de no acollir llur propaganda nefasta. L'acció de tapar-se les orelles constituïa «una expressió d'horror, quan hom pronunciava una blasfèmia» (Lightfoot II/2, 53). Ignasi té probablement davant els ulls la metàfora del sembrador-enemic de Mt 13,24-25 (Schoedel 66). La imatge de la sembra i de la manca d'acollença de les semences quadra perfectament amb la de tapar-se les orelles per tal de no acollir-les (contra Bauer-Paulsen 35).

Del text ignasià es desprenen una sèrie de precisions molt interessants per a la història dels moviments de tipus gnòstic. Tenim constància del moment en què el moviment doceta, que ha esclatat a la província de Síria, s'expandeix i tracta de guanyar adeptes entre les comunitats asiàtiques de pas cap a Roma. Ignasi, tot i estar encadenat, els segueix els moviments i aprofita l'avinentsa de la breu estada a Esmirna per a advertir les comunitats asiàtiques que l'han visitat sobre els greus perills d'aquests propagandistes.

La fermesa dels efesis es deu a la consciència que tenen de ser carreus del santuari del Pare, perfectament cisellats per a l'edifici en construcció que duu a terme la comunitat. La creu de Jesús és la càbria o grua que serveix per a elevar els carreus i portar-los a l'altura, mentre que l'Esperit Sant constitueix la corda o cable de què se serveix la comunitat per a hissar-los (noteu el plural *χρῶμενοι*, en veu mitjana, a propòsit de la corda/Esperit Sant). Es tracta d'una al·legoria inspirada en la construcció d'un edifici, fet molt usual en la vida ciutadana, cosmopolita. Tenim aquí un primer esbós de teologia trinitària en funció, com no podia ser altrament, de l'economia de salvació: la construcció és obra de Déu Pare i alhora és el seu santuari; la creu de Jesús el Messies és la grua o elevador mitjançant el qual els carreus

que l'han confessada són portats enlaire i glorificats; l'Esperit Sant és la corda amb la qual els carreus són hissats. La teologia ignasiana sobre la creu com a exaltació (εἰς τὰ ὕψη) coincideix amb la joanea, xifrada en l'enlairament i exaltació de l'home Jesús per mitjà de la Creu (ὕψω: Jn 3,14; 8,28; 12,32.34), i amb la lucana, centrada en l'emportament de Jesús que engloba mort i ascensió/glorificació (ἀνάληψις-ἀναλαμβάνω: Lc 9,51; Ac 1,2.11.22; ὕψω: Ac 2,33; 5,31). El paper de l'Esperit Sant és encara molt minso i poc desenvolupat.

Tot seguit, Ignasi canvia d'imatge, passant de la consideració col·lectiva o eclesial (expressada mitjançant participis verbals, en veu mèdio-passiva i en plural: ἡτοιμασμένοι, ἀναφερόμενοι, χρώμενοι) a la consideració individual (emprant substantius en singular i en sentit actiu: ἀναγωγέυς, ὁδὸς ἢ ἀναφέρουσα): la fe/adhesió del creient a Jesús és el guia que el condueix cap a l'altura, mentre que l'amor constitueix el camí que l'eleva cap a Déu. Fe i amor, dirà tot seguit, representen l'inici i la meta de la Vida divina (14,1). Una i altra expressions es complementen: la primera és dinàmica, la segona estàtica: la primera descriu el moviment ascendent del creient guiat per la fe i hissats per l'amor; la segona, les fites, inicial i final, que emmarquen el llarg camí que duu cap a Déu.

La concatenació d'imatges diverses, pertanyents al món rural, les unes (sembrar, semences), a la societat urbana, les altres (edifici, carreus, grua, corda), o al nomadisme, les terceres (guia, camí ascendent), revela la gran riquesa expressiva d'aquest personatge tan singular.

γ. **Invitació a l'assemblea comunitària, a la pregària universal i a la imitació del Senyor**

9,2. Sigueu, doncs, tots igualment companys de camí, portadors de Déu i del santuari, portadors del Messies i del Sant Esperit, adornats en tots sentits amb els preceptes de Jesús Messies. Amb vosaltres realment exulto d'alegria, perquè he estat considerat digne d'adreçar-vos una carta i de congratular-me amb vosaltres, atès que, d'acord amb una altra manera de viure, no estimeu res que no sigui Déu.

10,1. Tanmateix, pregueu també incessantment pels altres homes, car hi ha en ells esperança de penediment, a fi que assoleixin Déu. Doneu-los oportunitat, doncs, almenys amb les obres, de ser allixonats per vosaltres:

10,2. enfront de llurs ires, vosaltres heu de restar serens; enfront de llur fanfarroneria, vosaltres mostreu-vos senzills; enfront de llurs calúmnies, vosaltres responeu amb pregàries; enfront de llur error, vosaltres resteu fermes en la fe; enfront de llur crueltat, vosaltres resteu mansuets. Si procurem no imitar-los al nostre torn, **10,3.** ens reconeixeran com llurs germans per l'actitud indulgent. Tanmateix, procurem ser imitadors del Senyor: a veure qui ha sofert més gran injustícia, qui ha estat més espoliat, qui més menyspreat, a fi que no es trobi en vosaltres cap herbatge del diable; ben al contrari, resteu units a Jesús Messies corporalment i espiritualment amb tota puresa i sensatesa.

«Sigueu», gr. Ἔστε, imper. pr., conj. pròpia: Ἔστέ, ind. pr., editors. Primer d'una sèrie d'imperatius: προσεύχεσθε, ἐπιτρέψατε.

«companys de camí, etc.», gr. σύνοδοι κτλ.: Ign. pren peu directament de les metàfores anteriors: σύνοδοι/ὁδός, θεοφόροι/εἰς θεόν, ναοφόροι/ναοῦ πατρός, χριστοφόροι/Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγιοφόροι/τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, κεκοσμημένοι/ἑτοιμασμένοι, passant de la imatge estàtica (carreus) a la dinàmica (portadors). No cal, doncs, fer recurs a una al·lusió a les processons paganes en honor d'Àrtemis: Lightfoot II/2, 55s.; Bauer-Paulsen 35; Fischer 149, n. 37; Lelong III 1s.; Camelot 66, n. 2, o de la Diana dels efesis d'Ac 19,24: Schoedel 67.

«amb els (preceptes)», gr. ἐν ταῖς (ἐντολαῖς) gL (in), Antíoc, editors moderns: (in) *omnibus* A, ἐν Lightfoot, > G.

«(Amb vosaltres [lit. «Amb qui»] realment) exulto d'alegria, perquè», gr. οἷς [masc.] καὶ ἀγαλλιώμαι, ὅτι G, majoria d'editors: ἀγαλλιῶμενος Lg, Lightfoot, Lelong, Camelot. Hi ha qui interpreta οἷς com un neutre, regit per ἀγαλλιῶμενος (Lightfoot II/2, 57). Una expressió semblant en Mg 1,1.

«amb una altra manera de viure», gr. κατ' ἄλλον βίον: frase de difícil interpretació, d'aquí les múltiples conjectures, en comptes de ἄλλον, de Markland, Zahn (ὄλον) o de Lightfoot (ἀνθρώπων) i les variadíssimes traduccions. Aquesta «altra vida» s'oposa a «aquesta vida» de Rom 7,3, pròpia de «aquest món» (Mg 5,2) o ordre present, en una paraula, la vida dels «altres homes» de qui parlarà tot seguit: es tracta de la manera de viure pròpia de la Vida veritable (Eph 7,2) i definitiva (18,1; 19,3).

«Si procurem no imitar-los al nostre torn, etc.», gr. μὴ σπουδάζοντες ἀντιμιῆσασθαι αὐτοῦς [,], ἀδελφοί κτλ.: he alterat la puntuació tradicional, avalada per l'actual divisió en paràgrafs, que posa un punt i seguit davant ἀδελφοί i uneix l'incís anterior amb la quintuple enumeració precedent, canviant el punt per una coma. Amb la nova puntuació apareix més clar el crescendo creat per la invitació, ara en positiu, a l'imitació del Senyor: μμηταὶ δὲ τοῦ κυρίου σπουδάζωμεν εἶναι, amb la consegüent inversió quiàstica.

«a veure qui ha sofert, etc.», gr. τίς ... ἀδικηθῆ κτλ. G(-θεῖ, itacisme)LS, Lightfoot, Funk-Bihlmeyer, Krüger, Bauer, Fischer: ἀδικηθεῖς κτλ. esmenà Hefele, Zahn, Camelot. Pel que fa a l'ús del subj. en interrogacions indirectes, vegeu Kühner § 394 (II 187: Lightfoot II/2, 59).

comentari

En consonància amb les metàfores precedents, en *tercer període* [γ] Ignasi invita els efesis a mantenir-se units recorrent plegats el mateix camí, portant tots ells Déu i el seu santuari, el Messies Jesús i l'Esperit Sant, és a dir, com a portadors dels trets distintius del cristià que s'encamina cap a Déu. Els «companys de camí», la darrera de les metàfores del període anterior [β], porten tots els mateixos trets distintius dels carreus que formaran part de la construcció de Déu Pare, adornats plenament amb els preceptes del Senyor, com s'escau als carreus cisellats i preparats ja convenientment per a l'edificació de Déu Pare, altrament no haurien pogut ser hissats a l'altura mitjançant la creu de Jesús i la corda de l'Esperit Sant, segona metàfora. Ignasi, que no ha pogut dialogar en presència amb tota la comunitat efesina, exulta d'alegria de poder-se adreçar a ells per carta, repetint la idea ja expressada més amunt (cf. 3,1), a saber, que, d'acord amb aquesta nova manera de viure que han experimentat, no estimen res més que no sigui Déu, Jesús Messies, mantenint-se així refractaris a qualsevol influència malèfica dels propagandistes docetes.

Ara bé, Ignasi no vol que la comunitat es tanqui sobre si mateixa. Per això els invita, inspirant-se tal vegada en 1Te 5,17, a pregar incessantment per tots els homes. La raó és que hi ha esperances fundades que es penedeixin i puguin assolir, així, també ells Déu, Jesús Messies, la mateixa meta que la comunitat creient. A

propòsit dels docetes, en canvi, els dirà en la segona part de la carta que preguin també per ells perquè es penedeixin, si bé, afegirà, això serà molt difícil (Sm = Eph* 4,1). Amb llurs obres, si és que no ho poden fer també de paraula, han de donar ocasió als no creients perquè esdevinguin també ells deixebles. A continuació enumera les actituds que ha de tenir la comunitat creient respecte a les actituds contràries de la societat que l'envolta. Les tres primeres actituds contràries són presentades en plural i articulades: les ires, les fanfarroneries, les calúmnies dels homes. Reflecteixen, doncs, actituds habituals dels no creients enfrontades amb les dels creients: serenor (cf. Tr 4,2; 8,1; Pol = Eph* 6,1), senzillesa, pregària. Les altres dues fan referència a l'error i a la crueltat —en singular i articulats també— que impera en la societat. Els creients ho han de contrarestar mostrant-se fermes en la fe (cf. Sm = Eph* 1,1; 13,2) i mansuets.

Tot seguit s'involucra també ell en primera persona plural: «Si procurem no imitar-los al nostre torn, ens reconeixeran com llurs germans per l'actitud indulgent. Tanmateix, procurem ser imitadors del Senyor.» Només hi ha dues actituds possibles: o reaccionar ull per ull enfront de les actituds contràries de la societat, o comportar-se com el Senyor, suportant tota mena d'injustícia, d'espoliació, de menyspreu. Són innegables les reminiscències entre les dues primeres recomanacions i les que Pau proposa als corintis en qüestions que sorgeixen entre els mateixos germans (1Co 6,7).

Finalitza la invitació a la imitació del Senyor al·ludint a la primera metàfora: les semences que els docetes intentaven de sembrar haurien fet germinar les males herbes del diable en el si de la comunitat; la unió de tots amb Jesús Messies, corporalment i espiritualment, amb tota puresa i sensatesa, evitarà que puguin créixer les males herbes. El diable, com a personificació dels valors contraris al pla de Déu, ha intentat de sembrar per mitjà dels docetes la mala llavor. Ignasi no pren «puresa» (ἁγνεῖα) en el sentit religiós o moral de «castedat», com farà el refonedor en Pol 5,2, sinó en el de puresa de doctrina, enfront de les males herbes del diable; igualment, el terme «temperància» (σωφροσύνη, només aquí) no el pren en el sentit moral de «moderació en els desigs sensuals, autocontrol», sinó en el de «sensatesa, prudència» de la ment. La majoria dels comentaristes, en canvi, influïts probablement pel refonedor, li confereixen el sentit religiós-moral.

d. Exposició central (primera part)

L'Exposició central versa sobre l'heretgia doceta, tema dominant tant de la primitiva carta als Efesis com de la seva homòloga als Tral·lians. Per l'estil del que féu Pau en les cartes als Gàlates i als Romans respecte al tema de la Llei, l'exposició antidoceta d'Efesis és molt més desenrotllada que la tot just esbossada en Tral·lians. L'Exposició central es divideix en dues parts molt ben diferenciades [d//d'], separades per l'Advertiment central [e], entorn del qual gira l'entera seqüència que conforma el Cos de la carta. La primera part consta de set moviments ordenats entorn d'un centre, presidits tots ells per un enunciat molt lacònic sobre la imminència de la fi del món: α) Invitació a definir-se; β) Elogi de la comunitat efesina; γ) Exhortació a freqüentar les reunions comunitàries; δ) Excel·lències d'haver fet les paus; α') Gravetat del moment present; β') Elogi del silenci; γ') Exhortació a experimentar la presència del Senyor.

α. Imminència de la fi del món: invitació a definir-se

11,1. Són els temps darrers. D'ara endavant, sentim-nos avergonyits, sentim temor davant la magnanimitat de Déu, no fos cas que se'ns tornés en sentència condemnatòria. Perquè, o bé hem de témer la ira futura, o bé mostrar la nostra estima per la gràcia present: una de dues. L'únic que hem de fer és que ens trobin units al Messies Jesús amb vista a la vida veritable. **11,2.** Fora d'aquest, per la causa del qual arrossego aquestes cadenes, que res no us captivi; em refereixo a les perles espirituals amb què voldria jo ressuscitar gràcies a la vostra pregària; d'aquesta pregària voldria jo ser sempre particip, a fi que em trobin en l'heretat dels cristians efesis, els quals, amb la força de Jesús Messies, anaren també sempre d'acord amb els Apòstols.

«D'ara endavant», gr. λοιπόν, amb un matis temporal, «en el temps que resta»: cf. Sm 9,1. Generalment encapçala una frase amb valor consecutiu (1Co 7,29; 2Tm 4,8; Hermes, Vis III 13,2; Mand V 2,7; Sim V 2,4; ECl 10,5, etc.); o un paràgraf a part (2Co 13,11; Fl 3,1; 4,8; 2Te 3,1; 1Cl 64,1; etc.).

«L'únic que hem de fer», gr. μόνον, «i.e. μόνον [οὕτω ποιήσωμεν ὥστε] εὐρεθῆναι. For similar elliptical uses of the infinitive see Kühner II, p. 590. There is a tendency to ellipsis with μόνον» (Lightfoot II/2, 61): compareu Rom 3,2; 5,3; Sm = Eph* 4,1,2 (cf. *Letters* 331-332).

«Fora d'aquest, per la causa del qual», gr. χωρὶς τούτου (i.e. Ἰησοῦ Χριστοῦ: cf. Mg 9,2; Tr 9,1,2)... ἐν ᾧ (= οὐ ἕνεκεν: cf. Tr 12,2), amb valor causal.

«us captivi», gr. ὑμῶν πρεπέτω, única vegada en què Ign. usa el verb πρέπω en forma personal (cf. *Letters* 323), en el sentit de «glitter in your eyes, i.e. 'have any attraction for you' ... The word is thus a preparation for the imagery of the 'spiritual pearls' which follows» (Lightfoot II/2, 61).

«voldria jo ... voldria jo», gr. γένοιτό μοι ... γένοιτό μοι: vegeu *Letters* 336-337.

«anaren ... d'acord», gr. συνήνεσαν GL, editors: συνήσαν Ag, Zahn.

comentari

Ignasi comparteix encara la convicció de les primeres comunitats sobre la imminència de la fi del món (vegeu Mg 5,1 Comentari; 6,1; Sm = Eph* 9,1: cf. 1Jn 2,18; 1Co 7,29; 10,11; He 1,2; 9,26; 1Pe 4,7; Jm 5,8,9, etc.). Som als darrers temps, recorda als efesis. Per això, d'ara endavant ens hem d'avergonyir i hem de sentir temor davant la infinita generositat de Déu que ens ofereix una darrera oportunitat per a prendre partit a favor seu, no fos cas que tanta magnanimitat de part seva se'ns girés en contra en forma de sentència condemnatòria (εἰς κρίμα: construccions semblants amb εἰς μαρτύριον en Tr 12,3 i Phld = Mg* 6,3). L'alternativa és clara. Si fem cas dels sectaris, haurem de témer «la ira futura» que s'apropa, amb una clara reminiscència de la predicació del Baptista (Mt 3,7; Lc 3,7: cf. Rm 3,5; 1Te 1,10). «La ira futura» és el judici escatològic condemnatori, el càstig imminent. En canvi, si ens decidim exclusivament per la causa de Jesús Messies, afeccionant-

nos a la gràcia que Déu ens comunica en el moment present, no haurem de tenir cap mena de por davant el judici imminent. «La gràcia present» és la manifestació de l'amor de Déu per mitjà del Messies Jesús. Entre el camí de la vida i el de la mort no hi ha cap més alternativa (vegeu Mg 5,1 Comentari).

Ignasi exhorta els efesis perquè no es deixin seduir per res més que no sigui la realitat humana i passible de Jesús Messies. En conseqüència, els posa davant els ulls les cadenes que el rodegen i que ell ha acceptat per la causa de Jesús. Són com perles espirituals que rellueixen a la llum de la passió del Senyor. Les cadenes simbolitzen el seu compromís real fins a la mort. Per això els demana que preguin per ell, a fi que pugui assolir el martiri i pugui ressuscitar, així, envoltat d'aquesta corona de perles (vegeu Rom 4,3 Comentari; 2,2; Pol = Eph* 7,1). Ignasi desitja poder participar ininterrompudament en la pregària de la comunitat efesina, a fi de poder participar també ell de l'heretat que els cristians efesis ja han assolit. Es tracta dels cristians efesis de la primera generació que estigueren en contacte directe amb els Apòstols i que en tot moment anaren d'acord amb ells dinamitzats per la força que prové de Jesús Messies.

Amb el terme «els Apòstols», amb article i en plural, Ignasi designa aquí un estament pertanyent ja al passat, estament, però, que mai no identificarà amb els Dotze (un terme desconegut per ell). En la primitiva carta als Magnesis parlava d'aquesta col·lectivitat com del Senat de l'Església, a manera d'una anella intermèdia entre l'Evangeli, el Cos de Jesús i l'Església (Phld = Mg* 5,1; 9,1 Comentari). En aquest estament queden englobats tant els primers deixebles que convisqueren amb Jesús com els qui dugueren a terme la missió apostòlica, sense haver conegut Jesús durant la seva vida mortal: Pere i el seu cercle (Sm = Eph* 3,2), Pau (Eph 12,2), Pere i Pau (Rom 4,3). Si bé Ignasi, per la seva qualitat de «el bisbe de Síria», té també ell la condició de «apòstol» (Tr 3,3 Comentari; Rom 4,3 Comentari), no es vol presentar com a tal a les comunitats asiàtiques, car se sent un esclau, un condemnat a mort. El fet que Ignasi parli aquí dels cristians efesis de la primera generació com d'aquells que estigueren en contacte directe amb els Apòstols i que ara gaudeixen ja de l'heretat que ell amb tanta vehemència desitja poder assolir (cf. Tr 12,3; Rom 1,2; Phld = Mg* 5,1), pressuposa que Ignasi pertany de ple a la segona generació de cristians, com per exemple sant Lluc (cf. Lc 1,2), tot i afirmar —com ens dirà ell mateix en la segona part de la carta— que també ell conegué Jesús ressuscitat, igual que Pere i els seus companys (Sm = Eph* 3).

β. Elogi de la comunitat efesina, lloc de pas de tants condemnats com ell

12,1. Sé molt bé qui sóc i a qui estic escrivint: jo, un condemnat; vosaltres, objecte de misericòrdia; jo, en perill; vosaltres, ben assegurats.

12,2. Sou lloc de pas dels qui violentament són arrabassats cap a Déu, iniciats en els misteris com Pau, consagrat ja del tot, atestat com a divinement benaurat, seguint les petges del qual voldria jo ser trobat, quan assoleixi Déu. Ell es recorda de vosaltres en tota carta en unió del Messies Jesús.

«Sou lloc de pas», gr. *πάροδος ἔστε*: un nou indicati que Ign. ha passat per Efes. Bauer-Paulsen 38 neguen aquesta possibilitat per principi i l'admeten, en canvi, per a Pau, adduint Ac 20,16ss. quan en aquella ocasió Pau no havia estat condemnat encara. Lightfoot II/2, 63, refusa també aquesta darrera interpretació, si bé l'afirma a partir del que diuen les Pastoral, com si fossin paulines (1Tm 1,3,2; 2Tm 1,18). Un altre «lloc de pas» el constituí Filips (cf. PolPhil 1,1). Tanmateix, de la notícia continguda en PolPhil 9,1 no es desprèn que Ign. vagi passar per Filips (vegeu *Letters* 88).

«dels qui violentament són arrabassats cap a Déu», gr. *τῶν εἰς θεὸν ἀναιρουμένων*: «a condensed expression for 'who are put to death and thus conducted to God'» (Lightfoot II/2, 63).

«atestat com a divinament benaurat», gr. *τοῦ μεμαρτυρημένου ἀξιομακαρίστου* (εἶναι): a diferència d'Eph insc i de Rom 10,1, *ἀξιομακαρίστου* no porta art. D'aquí que no tingui el sentit de «digne de tota felicitació» (cf. encara Rom insc). Pau, igual que Pere, ja ha assolit la benaurança suprema i ha estat reconegut per la comunitat com a «benaurat» (cf. PolPhil 9,1, on també Ign. serà enquadrat entre «els benaurats»).

«voldria jo», la mateixa expressió optativa que hem trobat més amunt per duplicat (11,2).

«seguint les petges», gr. *ὕπὸ τὰ ἰχνη*: cf. MartPol 22,1. *ὕπὸ* + ac. = *κατὰ* + ac.: «With the accusative *ὕπὸ* often signifies 'close to'» (Lightfoot II/2, 64). Aquí ve a ser equivalent de *ἐν κλήρω* (11,2: cf. Tr 12,3; Rom 1,2; Phld = Mg* 5,1) o a *τὸ μέρος σχεῖν μετ' αὐτῶν* (Pol = Eph* 6,1).

«en tota carta», gr. *ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ*: noteu que no diu *ἐν π. τῇ ἐπ.*, amb art., cosa que podria donar entendre que es referís a la carta als Efesis atribuïda a Pau, sinó genèricament referint-se a totes les cartes paulines, en sentit hiperbòlic. En les cartes admeses com a paulines figura Efes en 1Co 15,32; 16,8; Àsia apareix en Rm 16,5; 1Co 16,19; 2Co 1,8s.

comentari

Ignasi és plenament conscient de la seva actual situació i de l'abisme que hi ha entre la seva condició i la dels efesis. Com ha puntualitzat ja en altres dues ocasions, amb una fórmula semblant, es considera en tots els aspectes un condemnat a mort (vegeu Tr 3,3; Rom 4,3 Comentari), en perill encara, sia d'una improbable però sempre possible defecció, sia d'una condonació de la pena, si els cristians de Roma no es prenen seriosament els reiterats precis que els ha fet per carta (vegeu Rom *passim*; Tr 13,3 Comentari). Emmanillat a deu lleopards, fruit en aquest moment d'un mínim de llibertat per a poder dictar unes cartes, gràcies probablement als presents que han fet els delegats de les comunitats asiàtiques a l'escamot que l'escorta, és comprensible que no pretengui fer valer l'ascendent que tindria en altres circumstàncies sobre ells per la condició de «apòstol» que li conferia el seu càrrec de «el bisbe de Síria». Al contrari, se sent rebaixat i humiliat a la condició d'esclau (vegeu Rom 4,3 Comentari). Els efesis, en canvi, gaudeixen de plena llibertat de moviments, car han estat objecte de la misericòrdia divina, que els ha confirmat en la fe i com a comunitat cristiana. La comunitat d'Efes que es desprèn de les cartes autèntiques d'Ignasi és una comunitat ben consolidada, sense fissures internes, a l'inrevés de les comunitats que integren l'església de Síria, i de les quals ell és el màxim responsable.

Ignasi elogia la comunitat d'Efes com a «lloc de pas» (*πάροδος*) dels qui pel martiri s'encaminen cap a Déu, incloent-s'hi ell mateix. Encara que lleus —d'altra banda, cosa elemental tractant-se de quelcom conegut per les dues parts—, hi ha una sèrie d'indicis de què Ignasi ha desembarcat a Efes provinent de Selèucia, port d'Antioquia de Síria. Un cop alliberades les cartes de la ganga del refonedor que

el farà passar, fent una estranya marrada, per Filadèlfia i li farà pronunciar una sèrie de proclames profètiques en una reunió comunitària (vegeu Phld 7 Comentari), ignorant (per desconeixement de Romans) que era un pres de seguretat vigilat dia i nit per un escamot militar de deu soldats, no hi ha cap inconvenient que d'Efes a Esmirna li hagin sortit a l'encontre algunes comunitats cristianes que l'han rebut en nom del Senyor i no «com un passavolant» (lit. «un que està de pas», ὡς παροδευόντα), segons hem pogut comprovar en la carta als Romans (Rom 9,3 Comentari). En canvi, segons també acabem de veure, els qui realment només «han estat de pas» (παροδυσαντας) per Efes són els docetes. Efes és un «lloc de pas» estratègic. Entre altres, hi han passat ja gernacions de màrtirs; Ignasi ha estat el darrer, de moment. El present del verb que he traduït per «violentament són arrabassats» no més s'explica si Ingasi és un d'ells.

Els efesis han estat iniciats —terme manllevat als ritus místics d'iniciació— en els misteris del cristianisme exactament igual que Pau. Ignasi parla d'ell com d'un individu ja definitivament consagrat, del benaurat Pau que ha rebut l'atestació de totes les esglésies (cf. Phld = Mg* 5,2: els Profetes que reberen l'atestació de Jesús). L'únic desig d'ell és el de poder seguir-li les traces i arribar, així, a assolir Déu, la meta tan anhelada. L'Apòstol fa menció d'ells en totes les cartes, expressió sens dubte hiperbòlica, però que permet deduir que les cartes paulines circulaven ja en forma de col·lecció.

γ. Exhortació a freqüentar les reunions comunitàries

13,1. Així, doncs, procureu reunir-vos més freqüentment per donar gràcies a Déu i lloar-lo, perquè quan assistiu amb freqüència a l'aplec comunitari són abatudes les forces de Satanàs, i la seva influència destructora es dissipa gràcies a la concòrdia de la vostra fe.

«a l'aplec comunitari», gr. ἐπι τὸ αὐτό: una expressió semblant en 5,3.

co m e n t a r i

Enfront de la propaganda dels docetes, la millor defensa són les reunions comunitàries d'acció de gràcies i de lloança. En el present context no usa «eucaristia» en sentit tècnic, com en altres indrets, sinó en el més primitiu de «acció de gràcies». En les reunions de la comunitat la lloança i l'acció de gràcies no estan en absolut estereotipades, sinó que retenen tot el seu vigor. Tant és així que l'assistència freqüent (no hi ha cap mena de precepte) a les reunions comunitàries és, per a Ignasi, la millor manera d'abatre les forces insidioses de Satanàs, l'Adversari del pla de Déu per antonomàsia. Les forces de Satanàs constitueixen els poders que el Cap de l'ordre present exerceix per mitjà dels sectaris docetes, que ja s'han separat de la comunitat eucarística. L'experiència de la presència real del Senyor enmig de l'as-

sembla debilita i abat les forces o poders de Satanàs; la concòrdia en la fe/adhesió a Jesús de tota la comunitat va dissipant la perniciosa influència que ell intenta d'exercir.

δ. Excel·lències d'haver fet les paus

13,2. No hi ha res millor que la pau, gràcies a la qual cessa qualsevol guerra entre éssers celests i terrenals; **14,1.** respecte a ells, res no se us oculta, sempre que posseïu perfectament aquella fe i aquell amor envers Jesús Messies que són principi de vida i terme: principi, la fe; terme, l'amor. Aquestes dues virtuts, reduïdes a la unitat, constitueixen Déu; totes les altres, en canvi, relatives als ideals de perfecció, són secundàries.

«No hi ha res millor», gr. Οὐδέν ἐστιν ἄμεινον: vegeu Mg 7,1 i *Letters* 326-327. Amb aquesta sentència comença un nou paràgraf, paràgraf que és completat en 14,1. Ens trobem al centre de la primera part de l'Exposició.

«respecte a ells», gr. ὧν, neutre, referit òbviament als éssers celests i terrestres de 13,2. El punt i a part i el fet d'assignar-ho a un altre paràgraf (editors) trenca la típica construcció ignasiana de concatenar proposicions de relatiu, enllaçant amb el darrer terme o incís.

«constitueixen Déu», gr. θεός ἐστιν LSfA, Damascè, editors: θεοῦ ἐστιν G, θεοῦ ἄνθρωπον ἀποτελεῖ g.

«relatives als ideals de perfecció», gr. εἰς καλοκάγαθίαν: no es tracta de la perfecció cristiana (Lightfoot II/2, 68), sinó dels ideals elitistes que pretenien, en exclusiva, els docetes.

c o m e n t a r i

La gran lloança que fa de la pau (εἰρήνη) s'entén més bé si és té en compte que, en el moment en què redactà aquesta darrera carta, li havien arribat bones notícies de Síria comunicant-li que les seves comunitats havien fet les paus (εἰρηνεύουσιν, Sm = Eph* 11,2; Pol = Eph* 7,1: vegeu Phld = Eph* 10,1 Comentari). Es comprèn que hagi col·locat aquest moviment al centre de l'Exposició. La guerra entre els éssers celests i els terrenals pertany a la cosmovisió, que Ignasi compartia amb els docetes (cf. Tr 5,1.2; 9,1; Sm = Eph* 6,1), d'un univers dividit en tres grans regions, cel, terra i regions subterràniques, poblades pels éssers celests, els terrenals i els subterrànics (Tr 9,1). Els comentaristes interpreten aquesta guerra com una lluita sostinguda pels enemics espirituals i corporis contra l'Església. El text, pres en si mateix, parla més aviat de qualsevol guerra que s'hagi entaulat fins al moment present (tan transcendental, car ens trobem a les darreries del temps) entre els habitants celests i els terrenals. La pacificació de la seva església és contemplada per Ignasi com la fi de qualsevol enfrontament còsmic. Als efesis no se'ls oculta res de tot això. La condició perquè es mantingui entre ells la pau tan desitjada és que es mantinguin fermes en l'adhesió donada a Jesús Messies i la portin a plenitud mitjançant l'amor. Fe i amor —els recorda— són principi i terme de la Vida. La fe és solament

el començament; la meta és l'amor. Quan aquestes dues virtuts teològals es mantenen unides i travades en la unitat es fa present Déu. «Déu», sense més, per a Ignasi és Jesús Messies, el nostre Déu. La meta de tot cristià és assolir Déu. Totes les altres virtuts, per molt nobles que siguin, són secundàries. La frase té sabor antidoce-ta, car els heretges ho feien consistir tot en els coneixements esotèrics, mentre que menyspreaven la realitat humana del Salvador.

Els ideals perseguits pels docetes sembren la guerra —el dualisme— entre els homes i els éssers celests. En menysprear les realitats humanes, fan que l'home de-pengui d'ideals abstractes, evasius i aparentment sublims, per llur desencarnació. Ignasi contraposa a aquesta «guerra» la «pau», és a dir, la superació de tota divisió i de tot dualisme. De fet, els ideals esotèrics han comportat la guerra, els greus dis-turbis que han dividit l'església de Síria. Ell mateix n'ha estat una víctima propicia-tòria.

α'. Gravetat del moment present

14,2. Ningú qui professi la fe no peca, ni odia qui està en possessió de l'amor: «L'arbre es manifesta pel seu fruit.» Així, els qui es professen cris-tians, es veuran per les obres que realitzen. Perquè l'afer, ara, no és de professió de fe, sinó que es reconegui que hom, dinamitzat per ella, ha arribat fins a la fi.

«Ningú qui professi la fe...», primer moviment [α'] del tram descendent, correlatiu amb el primer del tram ascendent [α] (11,1-2). L'actual divisió en capítols dificulta el seguiment del fil del discurs ignasià. El tema principal és la gravetat del moment present exactament com en el seu correlatiu: νῦν // τὴν ἐνεστῶσαν χάριν; ἐν δυνάμει πίστεως // ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; εὐρεθῆι εἰς τέλος // εὐρεθῆναι εἰς τὸ ἀληθινὸν ζῆν.

«cristians», gr. Χριστιανοὶ GL (*sic!* Lightfoot, Fischer: Χριστιανός Funk-Bihlmeyer): Χριστοῦ Ἀγ, Damascè, Antíoc, editors.

«l'afer», gr. τὸ ἔργον, com en Rom 3,3. Aquest ús absolut és equivalent a la nostra frase «es qüestió de».

co m e n t a r i

Ignasi recorre a un criteri de discerniment ja clàssic, inspirat en l'Evangeli (cf. Mt 12,33; 7,20; Lc 6,44): l'arbre no és conegut per la fullaraca, sinó pels seus fruits. Igualment, els qui es professen cristians es veuran en la pràctica per llurs bones obres. Tant en la formulació del refrany com en la seva aplicació a la situació pre-sent, Ignasi no insisteix en la idea de *reconeixement* sinó en la de *manifestació/visi-bilitat*: l'arbre es manifesta pel seu fruit; els realment cristians es veurà que són tals per llur *manera d'actuar*. Per això recalca que ningú que es professi creient no peca, com tampoc no odia el pròxim qui està en possessió de l'amor. «Pecar» (úni-

ca ocasió en què empra el verb ἀμαρτάνω) equival a trencar l'adhesió a Jesús, separant-se de la comunitat cristiana: ve a ser la «descreença» (ἡ ἀπιστία) com a contrària a la «creença» (ἡ πίστις), que hem trobat més amunt (8,2). «Odiar», d'altra banda, equival a manca d'amor al germà, despreocupant-se totalment dels marginals i dels més necessitats (cf. Sm = Eph* 6,2). Ignasi insisteix en la gravetat del moment present, situat de ple a les darreries dels temps: ja no és qüestió, ara, de professió de fe, l'inici del camí de la Vida, sinó d'assolir la meta dinamitzats per la fe/adhesió a la persona de Jesús.

Als efesis, Ignasi els repeteix una idea que havia desenrotllat ja en la carta als Romans, on en termes equivalents o semblants suplicava a la comunitat de Roma que demanessin per a ell «únicament força tant interior com exterior, a fi que no sols ho digui de paraula, sinó que ho vulgui, per tal que no solament em digui cristià, sinó que sigui reconegut com a tal» (Rom 3,2). I continuava: «El cristianisme no és un afer de persuasió, sinó de grandesa d'ànim, quan és odiat pel món» (3,3). Tant l'una com l'altra formulacions estan impregnades per la imminència de la fi del món. El més important en aquest moment històric no és la confessió inicial de la fe, ni l'esforç per persuadir els altres, sinó el fet d'haver arribat a la meta, on es troben ja els cristians efesis de la primera generació i l'apòstol Pau. Ignasi veu ja la meta molt pròxima; els efesis no hauran d'esperar gaire.

β'. Elogi del silenci

15,1. És millor emmudir i ser cristià que no pas que el qui parla no ho sigui. És bo ensenyar, sempre i quan hom faci el que diu. Hi ha un sol Mestre, que «digué, i va existir» (Gn 1,3, etc. LXX); i també el que ha deixat fet guardant silenci és digne del Pare. **15,2.** Qui està en possessió del missatge de Jesús, pot realment percebre també el seu callar, a fi d'arribar a ser perfecte, de manera que, per mitjà d'allò que diu, actuï i, per mitjà d'allò que silencia, sigui reconegut.

«És millor...», *segon* moviment [β'] corresponent al *segon* [β] del tram ascendent (12,1-2).

«És millor emmudir i ser cristià que no pas que el qui parla no ho sigui», gr. Ἄμεινόν ἐστιν σιωπᾶν καὶ εἶναι, ἢ λαλοῦντα μὴ εἶναι, expressió el·líptica en extrem, on no s'identifica «emmudir» i «ser» contraposant-ho a «parlar» i «no ser» (Bauer-Paulsen 40), sinó el fet d'haver de «emmudir» per a «ser» realment cristià en contraposició a les ensenyances dels docetes o dels judaïtzants, que «parlen» de matèries esotèriques o d'observances mosaicques «sense ser» en realitat cristians (Tr 9,1 Comentari, dels docetes; Mg 10,3 i Phld = Mg* 6,1 Comentari, dels judaïtzants). Noteu com en el *segon* membre evita de dir ἢ λαλεῖν καὶ μὴ εἶναι, com seria d'esperar per simetria amb el primer. λαλοῦντα (part. pr. d'un lexema continu) connota aquí un ensenyament *perllongat* per part d'un individu (subjecte masc. en ac. d'un inf.) que, tot i presentar-se com a creient (doceta o judaïtzant), en realitat no és cristià (μὴ εἶναι).

«que "digué, i va existir"», gr. ὅς εἶπεν, καὶ ἐγένετο, expressió manllevada al llibre del Gènesi (Gn 1,3), segons els LXX, i no al Sl 32,9; 148,5 LXX (contra Lightfoot II/2, 69; Bauer-Paulsen 40). Molt bé Schoedel 77: «It is much more likely, then, that Ignatius reflects the basic elements repeated in the first chapter of Genesis.»

«i també», gr. καὶ ... δέ: cf. B.-D.-R-, § 447,1d.

«realment», gr. ἀληθῶς: l'adverbi, de per si, tan aviat podria qualificar κεκτημένος com δύναται. Els comentaristes s'inclinen per la primera possibilitat; el fet que el primer verb estigui en pf., un estat real que perdura en el present, m'inclina a referir-lo al segon. A més, de les 15 ocurrences, 10x precedeix al verb i només 4x ve a continuació.

«el seu callar», gr. τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ, en l'accepció de «silenci profund», per estar unit a σιωπάω/σιγάω (cf. Bailly 910C, accepció I 5); en 19,1, l'altra ocurrencia, també té aquest sentit. Noteu la sèrie de correspondències entre 15,2-3 i 19,1-2a: τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ // ἐν ἡσυχία θεοῦ; πράσση // ἐπράχθη; λανθάνει // ἔλαθεν; τὸν κύριον // τοῦ κυρίου; τὰ κρυπτά // μυστήρια; φανήσεται // ἐφανερῶθη, corresponents a la primera i a la segona part de l'Exposició central.

co m e n t a r i

Els comentaristes, per no haver separat degudament la ganga insertada pel refo-
nedor del text ignasià subjacent, relacionen aquest «silenci» amb el del bisbe Onè-
sim (6,1: cf. Phld 1,1, a propòsit del bisbe anònim [!] de Filadèlfia), quan aquí Ig-
nasi fa referència al fet d'haver estat reduït a silenci per les autoritats romanes per
culpa dels docetes que parlaven d'un Salvador celest, desencarnat, negant de pla la
realitat de Jesús Messies (Tr 9,1), i dels judaïtzants que professaven, sí, que Jesús
és el Messies, però tractaven d'imposar les pràctiques mosaïques (Mg 10,3; Phld =
Mg* 6,1). Per això adverteix als efesis que és molt millor haver de guardar silenci,
però ser cristià, que no pas gaudir de plena llibertat de moviments per a parlar de
realitats ultraterrenals, d'experiències de salvació personal que exclouen qualsevol
compromís amb els germans o de coneixements esotèrics i, tanmateix, no ser cristià.
No és que Ignasi identifiqui «guardar silenci» i «ser» i ho contraposi a «parlar»
i «no ser» (vegeu Aparat crític), sinó que prefereix el fet d'haver de guardar silenci
forçós i mantenir-se fidel als ensenyaments cristians que no pas la situació folgada
dels docetes i judaïtzants que parlen d'esoterismes o d'observances judaïques sense
ser en realitat cristians.

És cosa bona, puntualitza, el fet d'ensenyar als altres; però, afegeix tot seguit, a
condició que el qui predica realitzi en la pràctica el que ensenya. És innegable la
indirecta antidoceta. De fet, sempre que empra el substantiu derivat de «ense-
nyar», el refereix als ensenyaments perversos dels docetes (διδασκαλία, 16,2; 17,1;
διδασχῆ, 9,1). D'altra banda, el títol de «mestre» (διδάσκαλος) el reserva per a Je-
sús, suplint-lo aquí per un infinitiu substantivat, «el fet d'ensenyar» (τὸ διδάσκειν),
evitant així de designar ningú com a «mestre» dins la comunitat. No hi ha dubte
que és un terme polèmic, i que ha tingut necessitat de precisar que és «bo», a con-
dició que no es quedi en un ensenyament teòric.

El model per a tot aquell qui vulgui ensenyar correctament és Jesús, l'únic Mes-
tre (ho repeteix en Mg 9,1.2: cf. Mt 23,8), i això perquè fa el que diu. Ignasi es re-
munta, com Joan (Jn 1,3), a l'origen de l'univers per obra del Logos creador, la Pa-
raula eficaç (en el sentit del *dabar* semític) que realitza allò que diu. L'al·lusió con-
tinguda en la fórmula «digué, i va existir» és, sens dubte a Gn 1,3 (vegeu Aparat
crític). En la línia de la Saviesa veterotestamentària, tant l'obra de la creació com
la de la salvació, és assignada a la persona de Jesús, en qui s'ha manifestat plena-
ment el Projecte creador i salvador de Déu. Seria anacrònic veure afirmada en
aquesta retroprojectió, en el pla de la creació, de la Paraula eficaç que s'ha encar-
nat en el Messies Jesús la teologia de tipus descendent sobre el Logos personal de

Déu. Contradiria de ple la cristologia ascendent que hem vist afirmada més amunt. Ignasi no comparteix en absolut la teologia doceta que feia derivar la salvació d'un Salvador celest que no s'ha encarnat realment. S'apunta ja, en canvi, el teologumen que serà desenvolupat profusament pels pares prenicens segons el qual l'entera història de la salvació està penetrada per la presència i acció constant de la Paraula de Déu que, a la fi del temps, s'ha encarnat en l'home Jesús, sense afirmar ni negar la seva preexistència estricta com a segona persona de la Trinitat. Ens trobem davant els primers balbuceigs de la teologia trinitària. Hi ha una total adequació entre Jesús, el Projecte acabat («en el cos/la carn ha esdevingut Déu», 7,2), i el Projecte que es començà a dur a terme als inicis de la creació.

Després de projectar en els inicis de la creació l'activitat didascàlica d'aquest únic Mestre que realitza realment el que diu de paraula, passa a considerar-lo des d'un altre vessant: «i també el que ha deixat fet guardant silenci és digne del Pare». Servint-se d'un tàndem de partícules (καὶ ... δέ), introdueix un nou desenvolupament relacionat amb l'anterior, però de sentit antitètic (molt bé Schoedel 78). El primer estava marcat per l'aorist (εἶπεν, única ocurrència en les cartes ignasianes); el segon, pel perfet (πεποίηκεν). El primer feia referència complexivament a l'acció de «parlar» a l'inici de la creació; el segon, a la de «callar», sense precisar-ne el moment, però connotant una acció ja perfectament acabada, els efectes de la qual perduren fins al present. Una i altra són dignes del Pare. A quina acció es refereix, que és tant o més important que l'acció creadora? Tenint en compte que Ignasi projecta, tant en l'elogi anterior de la pau com en el present de guardar silenci, la seva crítica situació de condemnat al silenci forçós, no pot referir-se sinó al silenci de Jesús davant les autoritats religioses (cf. Mt 26,63 par.) i polítiques (Pilat: Mt 27,14 par.; Herodes: Lc 23,9), com l'Anyell que emmudeix davant l'esquilador (Ac 8,32). L'obra de la salvació, Jesús l'ha deixada ben acabada tot callant i Ignasi n'experimenta els efectes en la seva pròpia situació.

Conseqüent amb aquestes dues actituds bàsiques de l'únic Mestre, Ignasi xifra l'ideal de perfecció cristiana en la imitació total, per part del deixeble, d'aquests dos vessants: «Qui està en possessió del missatge de Jesús, pot realment percebre també el seu callar.» El «logos/missatge» conté totes les ensenyances que Jesús impartí, de paraula, als seus deixebles; el «silenci» (vegeu Aparat crític) oculta el misteri, tot allò que no pot ser percebut pels sentits ni per la sola ment. Tot aquell qui està ja en possessió del missatge de Jesús, per la fe/adhesió a la seva persona, pot progressar en el coneixement del Mestre fins a arribar a percebre també el seu silenci i esdevenir, així, tan perfecte com ell. En aquest moment participa també ell de les qualitats de l'únic Mestre: quan parla, actua, en la línia de la Paraula eficaç; quan calla, és reconegut i comprès com a deixeble perfecte d'aquell qui va callar quan el condemnaven a mort injustament. S'han entrecruat els significats bàsics dels termes: «parlar» és tan operatiu com «actuar», i «callar», tant o més comprensible que «parlar» (vegeu Lightfoot II/2, 69s.). La primera Paraula la va pronunciar Déu trencant el seu Silenci sempitern (vegeu Mg 8,2 Comentari); la darrera, Jesús tot callant, no obrint la boca durant el procés davant Herodes i Ponç Pilat (cf. Sm = Eph* 1,2; Tr 9,1; Mg 11), abans de retornar al Pare que l'havia enviat (Mg 8,2; 7,2).

γ'. Exhortació a experimentar la presència del Senyor

15,3. Res no se li oculta, al Senyor; al contrari, fins i tot els nostres secrets li són propers. Fem-ho tot, doncs, com si ell habités en nosaltres, de manera que siguem els seus santuaris i ell sigui, en nosaltres, el nostre Déu, realitat que existeix ja i se'ns revelarà cara a cara, segons que l'estimem com és degut.

«Res no se li oculta...», darrer moviment [γ'] del tram descendent contenint una exhortació (οὐν) com el seu correlatiu [γ] (13,1).

«(ell) sigui», gr. (αὐτός) ἢ G(SfA), Zahn: > Lg, Lightfoot, editors moderns.

«el nostre Déu», gr. θεός ἡμῶν GLA: θεός Sfg, Lightfoot.

«realitat que existeix ja i se'ns revelarà cara a cara», ὅπερ καὶ ἔστιν καὶ φανήσεται πρὸ προσώπου ἡμῶν: noteu el doble καὶ ... καὶ amb què distingeix una doble inhabitació del Senyor en nosaltres, ara, incoada, i a la fi de tot, cara a cara.

«segons que l'estimem», gr. ἐξ ὧν ... ἀγαπῶμεν, en sentit causal (cf. B.-D.-R., § 212,2), assenyalant aquí més aviat «eine Gemäßheit, Übereinstimmung (zufolge, entsprechend, kraft, nach Maßgabe von)» (Mayser II/2, 388,38: «οὐκ οἶμαι δ' αὐτὸν ἔχειν ἐξ ὧν (nach dem was) ἢ μήτηρ αὐτοῦ ἀνήγγελλεν»); «estimem» reté la mateixa ambigüitat de ἀγαπῶμεν, pr. ind. o subj.

co m e n t a r i

Finalitza la primera part de l'exposició amb un toc d'atenció: res en absolut no s'oculta al Senyor, a Jesús òbviament, sinó que fins i tot els nostres secrets li són avinents. Ignasi interpreta en sentit cristològic un teologumen que en el món jueu era exclusiu de Déu, com es pot comprovar encara en la Primera carta de Climent (1Cl 21,3; 27,3.5-6). En conseqüència, ho hem de fer tot adquirint cada cop més consciència que ell habita en nosaltres, talment que esdevinguem nosaltres santuaris on ell sigui glorificat com el nostre Déu proper. Ignasi interioritza la imatge dels temples consagrats a la divinitat, exhortant els efesis a convertir-se en santuaris personals del nostre Déu, Jesús Messies. De fet, conclou, aquesta inhabitació de Déu en nosaltres ja té lloc, però es manifestarà ben aviat davant els nostres ulls de forma esplendorosa, segons que l'estimem com és el nostre deure.

L'exposició l'havia encetada amb una clara referència a la imminència de la fi del món, dient que ens trobem a les darreries del temps i que ens cal aprofitar la gran avinentesa que Déu ens brinda gratuïtament en el present; ara la clou precisant que, si bé el nostre Déu ja habita en nosaltres, com a santuaris consagrats personalment a ell que som, la seva presència se'ns revelarà cara a cara en un futur no llunyà, al·ludint al moment de la nostra resurrecció definitiva, que Ignasi contempla com a imminent.

e. Advertiment contra els docetes, corruptors de comunitats

16,1. «No us deixeu esgarriar», germans meus: els corruptors de la família «no heretaran el regne de Déu» (1Co 6,9-10). **16,2.** Si, doncs, els qui realitzaren això carnalment moriren, com més, si hom corrompés amb ensenyaments perversos la comunitat creient en Déu, pel bé de la qual Jesús Messies fou crucificat? Aquest tal, per haver esdevingut sòrdid, anirà a parar «al foc inextingible» (Mc 9,43; Mt 3,12), com també aquell qui l'escolti. **17,1.** Per això el Senyor es deixà perfumar el cap, a fi d'alènar incorruptibilitat a l'Església. No us deixeu ungir amb la pestilència dels ensenyaments del Cap de l'ordre present, no fos cas que us fes presoners privant-vos de la vida que us ha estat proposada.

«com més», gr. πὸς ἄλλο, frase el·líptica: s'ha de suplir ἀποθανοῦται ο βέ μέλλει ἀποθανεῖν. El refonedor emprà també aquest sil·logisme *a minore ad maius* en 5,1.2.

«hom corrompés», gr. φθείρη, i. e. τις φθ.: «This omission of τις in classical writers is not infrequent» (Lightfoot II/2, 72).

«la comunitat creient en Déu», gr. πίστιν θεοῦ, prenent πίστις en un sentit proper al que hem comprovat més amunt en l'antítesi ἡ πίστις - ἡ ἀπίστια (8,2) i θεοῦ com gen. obj.: segons Lightfoot II/2, 72, equivaldria al missatge evangèlic; tanmateix, sembla que es tracta més aviat de la fe/adhesió a Déu de la comunitat cristiana, ja que no es contraposa πίστιν a κακῆ διδασκαλίᾳ, a nivell de continguts, sinó que la segona és l'instrument mitjançant el qual hom corromp la primera, la creença arrelada en una comunitat creient.

«pel bé de la qual», gr. ὑπὲρ ἧς, referit a πίστιν θεοῦ: Jesús no morí per uns *continguts* dogmàtics, sinó pel bé del nom i de l'esperança comunes, pel nostre bé i el de la comunitat creient, pels nostres pecats (cf. Eph 1,2; Rom 6,1; Sm = Eph* 1,2; 7,1).

«Per això», gr. διὰ τοῦτο, és simplement continuació de l'Advertiment enfront dels perills del docetisme: «setzt die Warnung vor der Häresie und ihren Gefahren fort» (Bauer-Paulsen 41). No s'haurien d'haver separat mai, doncs, aquests dos desenvolupaments. En teoria, també podria referir-se a l'ἴνα que segueix: Lightfoot II/2, 72, addueix exemples a favor de l'una i l'altra possibilitats. Pel que fa a Ign., vegeu Eph 3,2; 4,1; Mg 8,2; 9,1.2; 10,1; Sm = Eph* 3,2.

co m e n t a r i

En el centre matemàtic del Cos de la carta, Ignasi formula un nou Advertiment (en total en formularà tres), prevenint els efesis enfront dels perills del docetisme. Aquest cop tots els indicis apunten cap a una citació més o menys lliure de la Primera carta als Corintis, tot i que no es pot descartar per principi que s'hagués inspirat en un motiu tradicional. Aquest tenia com a punt de mira els adúlter que corrompen la casa/família i, per tant, seran exclosos del regne de Déu. Ignasi se'n serveix per a polemitzar contra els adversaris més acarnissats de la comunitat cristiana, els docetes, arguint *a minore ad maius*. Si els corruptors de l'ordre moral que vigeix entre els components de la casa/família moriren per aquesta raó, com recorda el mateix Pau dels vint-i-tres mil adúlter que, segons Nm 25,1-9, moriren en un

sol dia (1Co 10,8), quant més moriran els qui amb ensenyances perverses corrompen els integrants de la comunitat creient? Els docetes es comporten, en relació a la comunitat creient, com els adúlter respecte a l'estabilitat de la família. Amb llurs ensenyances perverses corrompen l'església/comunitat dels qui creuen en Déu, dels qui, per haver donat l'adhesió a Jesús Messies, han passat a configurar el seu cos (cf. Sm = Eph* 1,2; Tr 11,2; Eph 4,2), a constituir la seva esposa (imatge implícita aquí, si bé mai explicitada per Ignasi), pel bé de la qual precisament fou crucificat. Jesús sofrí el suplici de la creu per causa nostra, a fi d'aplegar la comunitat dels creients en ell, comunitat que els docetes intenten de destruir corrompent els seus membres. El càstig recaurà tant sobre el corruptor, titllat aquí de «sòrdid», per haver-se maculat amb la persona que s'ha deixat corrompre per ell, com sobre el qui presta orela a les seves ensenyances perverses. El càstig del «foc inextingible», imatge manllevada potser a Mc 9,43 (Mt 3,12), indica el lloc de la mort (cf. Mg 5,1), propi dels descreguts.

Com a prevenció enfront de les ensenyances perverses que, previsiblement, havien de sorgir i pol·lucionar la comunitat creient, «el Senyor es deixà perfumar el cap» (lit. «rebé perfum sobre el seu cap»). Ignasi fa al·lusió a la unció de Betània, segons la recensió que en fan Mateu i Marc (unció del cap: Mt 26,7; Mc 14,3; Joan i Lluc, en canvi, parlen d'unció dels peus: Jn 12,3; Lc 7,38). La menció de «el Senyor», títol aplicat per la comunitat a Jesús ressuscitat com a vencedor de la mort, en una escena pre-pasqual, pressuposa que Ignasi coneix el simbolisme d'aquesta unció («abocant aquest perfum sobre el meu cos, ha preparat la meva sepultura», Mt 26,12) i que l'aplica a l'Església. Ignasi relaciona sovint aquest títol amb la passió i mort de Jesús, sempre en context antidoceta (10,3; 19,1; Tr 8,1; Sm = Eph* 1,1; 4,2; 5,2). El Senyor es deixà ungir el cap amb el perfum d'immortalitat, abans de la seva passió, a fi d'impedir que la corrupció s'emparés del seu cos, l'Església, corrupció que podrien provocar en el seu si les ensenyances perverses. Aquesta unció el Senyor no l'ha rebuda per a ell personalment, sinó a fi d'infondre, un cop ressuscitat, una alenada d'incorrupció a l'Església.

En conseqüència, adverteix els efesis que no es deixin contaminar amb la pestilència que desprenen les ensenyances del Cap de l'ordre present, figura mítica emprada sovint per Ignasi per a personificar els antivalors que imperen en la societat present, contraris al projecte de Déu (19,2; Mg 1,2; Tr 4,2; Rom 7,1; Phld = Mg* 6,2). Amb una expressió molt condensada, els avisa del perill de ser fets presoners per ell i de quedar així privats de la Vida divina que Jesús els proposa de rebre i de fomentar. El tema de la mala/bona olor i el seu correlatiu, corrupció/incorrupibilitat ens ha sortit al pas ja en la carta als Magnesis, en context antijudaïtzant (Mg 10,2 i Phld = Mg* 9,2 Comentari); el binomi corrupció/incorrupció s'ha presentat també en les cartes als Romans (Rom 7,3 Comentari) i als Tral·lians (Tr 11,2 Comentari). Es tracta, doncs, com es pot veure, d'un tema central en la teologia d'Ignasi, relacionat íntimament amb la incipient teologia sobre l'Esperit Sant.

d'. Exposició central (segona part)

La segona part de l'Exposició central constava de sis períodes ordenats quiàsticament segons la figura $\alpha \beta \gamma // \gamma' \beta' \alpha'$. El refonedor, a fi d'obtenir materials segurs per a les cartes que presumptament Ignasi hauria adreçat a la comunitat d'Esmirna i al seu bisbe, Policarp, ha interromput el fil del discurs després del primer movi-

ment del tram descendent [γ']. A fi de dissimular el tall tan dràstic que ha fet al bell mig de l'Exposició, ha redactat una clàusula interruptora compromentent-se a escriure'ls, en un segon tractat, la continuació del tema tot just esbossat, si bé sota unes determinades condicions. En aquesta clàusula els anticipa l'índex de les qüestions a tractar, que no són altres que les que Ignasi desenvolupava en el segon moviment [β'] del tram descendent. Heus aquí els sis moviments que constituïen, en un principi, la seqüència lògica de la segona part de l'Exposició ignasiana i que, actualment, es troben distribuïts entre el final d'Efesis i el començament d'Esmirnosos: α) La creu, escàndol per als docetes, alliberació i vida per a nosaltres; β) Símbol cristològic antidoceta de l'església de Síria; γ) Ocultació dels secrets de Déu al Cap de l'ordre present; γ') Manifestació de l'Astre del Messies als habitants celests; β') Símbol cristològic antidoceta atestat per Ignasi en la comunitat d'Efes; α') La resurrecció prova, contra els docetes, que Jesús morí realment.

α . La creu, escàndol per als docetes, alliberació i vida per a nosaltres

17,2. Ara bé, com és que no tots esdevenim gent sensata tenint com tenim experiència de Déu, que no és altre que Jesús Messies? Com és que ens perdem nèciament, ignorants d'aquest carisma que el Senyor realment ens ha transmès? **18,1a.** La meva persona és indigna servidora de la creu, que és un escàndol per als incrèduls, però per a nosaltres és alliberació i vida eterna.

«Ara bé, com és que...», gr. Διὰ τί δὲ κτλ.: Ign. reprèn l'Exposició central [d'] on l'havia deixada, parlant novament en primera persona pl. [d], mentre que l'Advertiment central [e] l'havia formulat, òbviament, en segona persona pl. Un cop més, l'actual divisió en capítols i articles dificulta descobrir la seqüència del pensament ignasià.

«ha transmès», gr. πέπομφεν, pf., indicant la permanència del carisma que el Senyor ha enviat. Es tracta del do de l'Esperit Sant: cf. 11,1: τὴν ἐνεστῶσαν χάριν; Mg 8,1.2; Phld = Mg* 8,1; Sm = Eph* 6,2: εἰς τὴν χάριν ... τὴν εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν.

«La meva persona», gr. τὸ ἐμὸν πνεῦμα, com en Tr 13,3; Rom 9,3; Sm = Eph* 10,2: designa la part més excel·lent i divina de la persona (vegeu *Letters* 333).

«indigna servidora», gr. περίψημα: vegeu 8,1 Aparat crític.

c o m e n t a r i

En el moment de reprendre l'Exposició central, Ignasi es lamenta, formulant un parell d'interrogants retòrics on s'involucra humilment ell mateix, del fet que no tots els cristians, després d'haver fet (*λαβόντες*, aor.), en el moment del baptisme, l'experiència de Déu, que no és altre que Jesús Messies, ens comportem en el moment present (*γινόμεθα*, pr.) de manera sensata; al contrari, es pregunta, com és possible que ens deixem corrompre de manera tan estúpida, fent cas omís del caris-

ma que el Senyor ha alenat realment sobre l'Església comunicant-li el seu Esperit? Com qui s'expressa en veu alta, tracta d'endevinar les raons que havien conduït els cristians de les seves comunitats de Síria a una situació tan penosa i inexplicable, després que tots haguessin fet la mateixa experiència de l'Esperit. L'ús del present i de la primera persona del plural delata la seva perplexitat davant l'actual situació de l'església de Síria i contrasta amb el temps perfect amb què descriu la permanència en el present del carisma rebut en el baptisme. Es fa difícil d'identificar el moment en què, segons Ignasi, «el Senyor ha deixat enviat (lit.) realment aquest (carisma)»; però, per descomptat, ha estat fruit de la seva resurrecció. Tenint en compte la connotació d'exaltació que Ignasi, per l'estil de Joan, confereix a la creu, molt bé podria al·ludir al moment en què Jesús, a la creu, «expirà» (Mc 15,37.39; Lc 23,46). L'adverbi «realment», acoblat aquí a l'enviament del carisma de l'Esperit Sant té, com sempre, connotacions antidocetes. Aquests, en nom d'una experiència espiritual completament desencarnada, menyspreaven tot el que feia referència al compromís humà de Jesús, negant valor salvífic al seu naixement, passió i mort. Per a Ignasi, al contrari, la mort de Jesús en creu és penyora de resurrecció i el moment en què expirà representaria per a l'Església el moment en què hauria alenat damunt d'ella la incorruptibilitat que l'havia de preservar de les doctrines pestilents amb què aquells intentaven de privar-la de la Vida veritable. En el baptisme, els creients, alhora que assimilen la seva mort, reben el do de l'Esperit que els hauria de convertir en gent sensata i preservar de qualsevol intent de corrupció per part dels heretges.

Utilitzant novament l'expressió d'autoabaixament que hem trobat més amunt (8,1) i evitant de parlar en primera persona («jo», ἐγώ), es declara partidari acèrrim del valor salvífic de la creu de Jesús, a fi de contrarestar —utilitzant terminologia paulina— l'escàndol que produïa aquesta, no ja als jueus (1Co 1,23; Ga 5,11), sinó als incrèduls docetes (Tr 10,1), a qui Ignasi identifica amb els pagans no creients (Mg 5,2). En contrast amb els docetes, que pretenien d'haver experimentat la salvació individualment a partir d'un coneixement i experiència d'introspecció personal, experiència que hauria desencadenat en ells un Salvador vingut de l'esfera divina sobre Jesús en el moment del baptisme del Jordà, per a nosaltres, recorda Ignasi als efesis, la creu representa el moment crucial de la nostra salvació personal. Per això supedita el seu esperit personal, la part més excel·lent i divina de la seva persona, posant-lo humilment al servei de la creu. Ha estat precisament en la mort de Jesús quan s'ha desplegat plenament la Vida definitiva, sense terme (7,2), Vida que, com veurem tot seguit, començà a manifestar-se arran del naixement de Jesús (19,2-3) i sorgí majestuosament el dia de la resurrecció (Mg 9,1 Comentari).

β. Símbol cristològic antidoceta de l'església de Síria

18,1b. «On són els savis?, on els aimants de discussions?» On rau la vanaglòria dels anomenats «assenyats»? (cf. 1Co 1,19-20; Rm 3,27).

18,2. Perquè el nostre Déu, Jesús, el Messies, fou portat per Maria en el seu si conforme al projecte de Déu —descendent, sí, de la nissaga de David, però també de l'Esperit Sant—; fou engendrat i fou batejat, per tal que purifiqués l'aigua amb la seva passió.

«On són els savis...», gr. Ποῦ σοφός; κτλ.: com ha fet en el moviment precedent [α], Ign. enceta igualment el segon [β] amb una sèrie d'interrogants, inspirant-se sens dubte en el llenguatge paulí (d'aquí que en els dos primers conservi el sg., tot i referir-se als docetes, a qui hom anomena «assenyats»). Aquest cop, però, manté les distàncies: els interrogants, els consueix en tercera persona, mentre que, en la resposta, empra la primera persona (ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν κτλ.).

«dels anomenats "assenyats"», gr. τῶν λεγομένων συνετῶν, única vegada en què Ign. usa el mot συνετός i, per cert, en to despectiu, exactament com Pau quan cita Is 29,14 en 1Co 1,19.

«Jesús, el Messies», Ἰησοῦς ὁ Χριστός, única ocurrència en què el títol acoblat al nom de Jesús es presenta articulat. En altres tres ocasions, si bé amb variants textuais, apareix també articulat de forma absoluta: Rom 4,1.2e.2g (vegeu el corresponent Aparat crític); tot sol, però sense article, es presenta en Eph 14,2 v1; Sm = Eph* 1,1; 6,1; 10,1.

«—descendent, sí, de la nissaga de David, però també de l'Esperit Sant—», gr. ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, πνεύματος δὲ ἁγίου: incís parentètic explicatiu de κατ' οἰκονομίαν θεοῦ, equivalent pràcticament a la formulació que hem comprovat en l'himne cristològic de 7,2: καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ θεοῦ i, pel que fa al primer membre, de l'hendiàdis de Tr 9,1: τοῦ ἐκ γένους Δαβὶδ, τοῦ ἐκ Μαρίας.

c o m e n t a r i

Mentre que, en el primer moviment, Ignasi formulava una sèrie d'interrogants que deixaven trasparar els gravíssims problemes que s'havien plantejat en el si de la seva església de Síria, en el present els interrogants van dirigits de manera implícita, però molt intencionada, als propagandistes docetes que es tenen per savis i assenyats, afeccionats a les discussions sobre realitats del món superior que no comprometen a res. Per això reacciona enfront d'aquesta «pseudo-ciència» —com serà anomenada més tard la gnosi que ells pretenen de posseir— enumerant d'una manera succinta els principals misteris del símbol baptismal en ús a l'església de Síria.

Els docetes són descrits tridimensionalment a base de tres trets brevíssims, però molt expressius: 1) «savis» (σοφός): Ignasi només empra un cop aquest adjectiu i mai el substantiu, «saviesa»; és clar, doncs, que depèn de 1Co 1,19-20; 2) «aimants de discussions» (συζητητής, lit. «discutidor»): hàpax ignasià, depenent igualment de Pau; el verb «discutir» (συζητέω) l'emprarà un sol cop, en aquesta mateixa carta, a propòsit de la mort espiritual que afecta als docetes: «els qui s'oposen al do de Déu es moren discutint (συζητοῦντες)» (Sm = Eph* 7,1); 3) «els anomenats "assenyats"» (τῶν λεγομένων συνετῶν): un títol que hom donava a aquests sectaris, títol que no torna a comparèixer en les cartes ignasianes, com tampoc el corresponent substantiu (el refonedor usa un cop σύνεσις en Pol 1,3). No hi ha dubte, doncs, que els docetes es vanagloriaven de posseir coneixements esotèrics (vegeu Tr 4-5 Comentari), que els separaven del conjunt dels mortals.

Ignasi respon aduint el símbol baptismal de la seva església. Quatre són els esdeveniments salvífics que s'han operat en la persona de Jesús: 1) la seva gestació en el si de Maria, com a descendent de la nissaga de David i alhora concebut per obra de l'Esperit Sant; 2) el seu part o infantament; 3) el baptisme; 4) la seva passió. Tots ells tenen Jesús per subjecte, si bé els tres primers han estat formulats *in*

recto, amb els respectius verbs en temps aorist d'indicatiu de la veu passiva (ἐκκοφορήθη, ἐγεννήθη, ἐβαπτίσθη), mentre que el quart ho ha estat *in obliquo*, en el si d'una oració final amb el verb en temps aorist de subjuntiu de la veu activa (ἵνα ... καθαρίση).

El subjecte dels quatre articles del símbol és «Jesús», qualificat amb dos títols: «el nostre Déu», molt emfasitzat per la seva col·locació al principi de l'incís, una expressió molt arcaica, típicament ignasiana (cf. Eph insc; 15,3; Rom insc [2x]; 3,3; Pol = Eph* 8,3), i «el Messies», única vegada en què es presenta articulat en composició amb el nom (vegeu Aparat crític). El primer títol té un clar regust antidoce- ta, oi més si es té en compte que en les cartes ignasianes el títol de «Déu», sense més, pràcticament sempre es predica de la persona de Jesús; el segon, en canvi, té a veure amb l'al·lusió al baptisme del Jordà, on tingué lloc la seva unció messiàni- ca.

El primer article del credo ignasià [1] fa referència a la concepció virginal (no explicitada encara) de Jesús, en la seva doble dimensió com a descendent «de la nis- saga de David», per línia materna, i «de l'Esperit Sant», per línia divina, com havia enunciat ja en l'himne cristològic que hem examinat més amunt (vegeu Aparat crí- tic). La formulació ignasiana és sorprenentment molt precisa en subratllar que el doble origen de Jesús, humà i diví, és conforme al designi de Déu, a causa sens dubte de la controvèrsia antidoceta. Del mateix caire és la insistència en la gravide- sa de Maria, amb l'accent posat en el procés de gestació en el seu si. Pel que fa al segon [2], s'afirma simplement que «fou engendrat» (cf. Tr 9,1; Sm = Eph* 1,1). El tercer article [3], en canvi, «fou batejat», és relativitzat tot seguit, en precisar Ig- nasi que la finalitat del baptisme de Jesús en el Jordà fou precisament la d'anticipar la seva mort, moment en què havia de purificar les aigües baptismals amb la seva passió: d'una banda, exclou que s'hagués batejat per a obtenir el perdó dels pecats, finalitat del baptisme de Joan (cf. Mt 3,6,11 par.); de l'altra, refuta indirectament el teologumen central dels docetes, segons el qual el Salvador hauria davallat sobre Jesús en el Jordà i l'hauria abandonat en el moment de la passió, posant en íntima connexió la purificació baptismal amb la més profunda que conferiria a les aigües la passió i mort de Jesús en creu. En la represa del tema, en el moviment correlatiu del tram descendent [β'] i que actualment constitueix l'inici de la carta als Esmirne- sos, relativitzarà encara més el valor salvífic del baptisme de Jesús, dient simple- ment que «fou batejat per Joan, per tal que “fos acomplerta per ell tota justícia”» (Sm = Eph* 1,1), expressió manlevada a Mt 3,15, en el sentit d'acomplir fidel- ment tot el voler/designi diví. Finalment, el quart article [4], formulat —com ac- abem de veure— de manera indirecta, esbossa el tema que serà desenvolupat profu- sament en el tram descendent (Sm = Eph* 1,2-2a).

γ. **Ocultació dels secrets de Déu al Cap de l'ordre present**

19,1. Tanmateix restaren ocults al Cap de l'ordre present la virginitat de Maria i el seu part, de manera semblant també la mort del Senyor. Tres misteris clamorosos, que foren acomplerts per Déu calladament.

«que foren acomplerts per Déu calladament», gr. ἄτινα ἐν ἡσυχίᾳ θεοῦ ἐπράχθη: frase el·líptica, que es podria completar, tenint present els altres dos usos del passiu de πράσσω en Mg 11: πραχθέντα ἀληθῶς ... ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ i Sm = Eph* 4,2: εἰ γὰρ τὸ δοκεῖν ταῦτα ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν, com segueix: ἄτινα ἐν ἡσυχίᾳ ὑπὸ θεοῦ ἐπράχθη. Prenc novament ἡσυχία en l'acceptió de «silenci més absolut, callat o quiet», com he apuntat ja en 15,2 Aparat crític: es tracta del silenci més absolut no de Déu Pare, sinó del nostre Déu, Jesús, que ha assolit el clímax a la creu. Recordem les notables coincidències temàtiques i terminològiques entre aquests dos desenvolupaments centrals: ἐν ἡσυχίᾳ θεοῦ // τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ; ἐπράχθη // πράσσει; ἔλαθεν // λανθάνει; τοῦ κυρίου // τὸν κύριον; μυστήρια // τὰ κρυπτά; ἐφανερῶθη // φανήσεται.

co m e n t a r i

En el punt culminant del tram ascendent [γ] situa Ignasi l'afirmació més sorprenent de l'Exposició central d'aquesta carta antidoceta: al Cap de l'ordre present, personificació del poder hostil al projecte de Déu, li foren ocultats els tres misteris que configuren la història real de l'home Jesús. El Cap de l'ordre present és, en darrer terme, el responsable tant de l'heretgia doceta (Tr 4,2; Eph 17,1) com del cisma judaïtzant (Mg 1,3; Phld = Mg* 6,2), com també de la seva pròpia situació personal (Rom 7,1). El tema de la ignorància per ocultació no és una excusació del sistema de valors contraris al pla de Déu que aquest personifica, sinó una manera de combatre *ad hominem* la «saviesa» i els presumptes coneixements esotèrics de què es vantaven els docetes. Aquesta refutació l'ha preparada a dreient Ignasi en condicionar, primer, l'afirmació que «res no se li ocultarà», a la comunitat d'Efes, respecte al coneixement de les realitats superiors, al fet que la seva adhesió i l'afecte que professen al Messies Jesús sigui perfecte (13,2-14,1 Comentari), i en puntualitzar, després, que «res no se li oculta, al Senyor», car per a ell no hi ha secrets que valguin (15,3 Comentari). Com es pot comprovar, dels quatre articles del credo ha eliminat el tercer, centrant-ho en la concepció virginal, que engloba la doble dimensió humano-divina de Jesús, el moment del seu infantament i la mort en creu, apuntant ja el tema de la resurrecció en anomenar-lo «el Senyor». De fet, en la lluita contra el docetisme el tema de la resurrecció no sols no és el misteri principal, sinó que, com es veurà en la continuació de la carta (actualment en Sm 2b-3,3), Ignasi recolzarà en la resurrecció del Senyor per a demostrar la realitat de la mort de Jesús.

El joc de paraules entre els «misteris-clamorosos» i llur «acompliment fàctic – calladament» forma part de l'estructura dialògica d'Ignasi, en contrast amb la xerrameca dels mestres i propagandistes docetes que no paren de parlar de misteris i de realitats esotèriques i que, en canvi, estan completament incapacitats per a entendre el clamor dels misteris més sublims que Jesús, el nostre Déu, ha expressat i realitzat en silenci, els misteris relatius a l'infantament de l'Home-Déu i a la seva passió i mort. El tema del silenci de Jesús en el decurs de la seva passió i mort adquireix en Ignasi, a causa de la seva actual situació personal tan precària, una rellevància especial.

γ'. Manifestació de l'Astre del Messies als habitants celests

19,2. Com, doncs, s'ha manifestat als habitants celests?

Un Astre brillà en el cel per sobre tots els astres:
la seva lluminositat era indescriptible,
i causava estranyesa la seva novetat.

Tots els altres astres —ensems amb el sol i la lluna— formaren un cor entorn d'aquest Astre;

però ell anava projectant la seva llum per sobre de tots:

talment que estaven desconcertats, d'on podia venir aquella novetat tan dissemblant a ells.

19,3. D'aquí que s'anés esvaint tota art de màgia,

i tot lligam de maldat anés desapareixent;

la ignorància comencés a ser remoguda;

l'antic reialme, a ensorrar-se, en manifestar-se Déu en forma humana amb vista a una novetat de vida sense terme.

Prenia inici així allò que en l'esfera de Déu havia quedat enllestit:

d'aleshores ençà l'univers començà a commoure's, atès que es pressentia la desfeta de la mort.

«Com, doncs, s'ha manifestat...», gr. πῶς οὖν ἐφανερῶθη κτλ.: primer moviment [γ'] del tram descendent, correlatiu del darrer moviment del tram ascendent [γ] (19,1), on es contraposa la manifestació (ἐφανερῶθη) del misteri del naixement de l'Home-Déu als habitants celests (τοῖς αἰῶσιν) a la ignorància/ocultació (ἔλαθεν) d'aquest mateix misteri al Cap de l'ordre present (τοῦ αἰῶνος τούτου). Pel que fa als intents, a partir de Deichgräber, *Gotteshymnus* 157-160, de considerar-ho com un himne assumit per Ignasi, vegeu Schoedel 87-88. L'abundància de termes no recurrents en les cartes d'Ign. no pot ser adduïda com a prova d'un himne preexistent. Segons Deichgräber, l'himne constaria de dues seccions de nou línies cadascuna, sense comptar la primera (la pregunta). La divisió, però, de les línies sembla un xic artificiosa, car no respecta prou la divisió en incisos de sentit independent. Com a màxim, com hem fet en l'himne cristològic de 7,2, compost sens dubte per Ign., podem distribuir en forma himnica les dues estrofes de sis incisos de què consta: descriptiva, la primera, de l'impacte que ha causat en el món superior (dues seqüències d'aor. + 2 impfs. cadascuna), i incoativa, la segona, de les conseqüències que ha tingut en el món inferior (ὄθεν + 4 impfs.; ἀρχὴν δὲ ἐλάμβανεν + impf.; ἔνθεν + impf.). L'abundància de quiasmes (τὸ φῶς αὐτοῦ + adj. i impf. // adj. i impf. + ἡ καινότης αὐτοῦ; τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἄστρα ... τῷ ἀστέρι // αὐτὸς (ὁ ἀστήρ) ... ὑπὲρ πάντα (τὰ ἄστρα); ἔλυτο πᾶσα μαγεία // πᾶς δεσμὸς ἠφανίζετο κακίας) i d'homoeoteleuton (ἠφανίζετο, καθηρεῖτο, διεφθείρετο, συνεκινεῖτο) semblen recolzar el tenor himnic.

La seqüència de quatre impfs. de la segona estrofa: «D'aquí que ... en manifestar-se Déu en forma humana» (ὄθεν ... θεοῦ ἀνθρωπίνως φανερούμενου) connecta, d'una banda, el començament de l'esfondrament de l'ordre present amb la manifestació *puntual* (ἐφανερῶθη, aor. d'aspecte efectiu singular: cf. Mateos, *Aspecto*, § 368,2) dels misteris recòndits als «eons» celests i, de l'altra, ho posa en estreta relació amb la manifestació *permanent* (φανερούμενου, part. pr. d'aspecte duratiu continu: *ibid.*, § 358) de Déu «en forma humana» als homes en la persona de Jesús (cf. Mg 8,2).

c o m e n t a r i

L'ocultació dels tres misteris clamorosos al Cap de l'ordre present explicava —sempre dins l'àmbit del llenguatge simbòlic— la ignorància dels docetes respecte a l'Home acabat amb el sofriment, l'Home-Déu (cf. Sm = Eph* 5,1). Però hi ha altres mons habitats, a més del nostre. Al contrari d'aquest, delimitat pel firmament i presidit per un cabdill diabòlic, en les mans del qual es troben tots els reialmes d'aquest món (cf. Rom 6,1), els habitants dels mons superiors, anomenats «eons» (els cels o esferes celests), s'assabentaren de la manifestació de Déu en forma humana. Ignasi ho descriu servint-se dels paràmetres que li oferia el llenguatge simbòlic que compartia amb els seus adversaris, a base d'un esdeveniment còsmic, orquestrat probablement sobre el tema de l'Astre del Messies manllevat a Mt 2,2-10 («l'Astre» del Messies, el «desconcert» d'Herodes i el moment de la «manifestació» de l'Astre són els temes recurrents). La terminologia d'Ignasi de caire escatològic i cosmològic, la podrien firmar sense més els docetes, i molt més tard també els gnòstics, però aquests mai no acceptarien que Déu s'hagués manifestat plenament en un home mortal i passible que «en la carn / en el cos hagués esdevingut Déu» (7,2), car per a ells tant el descens com l'ascensió del Salvador no havia comportat en cap moment ni la més lleugera contaminació amb la matèria. Els paral·lels terminològics i temàtics aportats per Schlier (*Untersuchungen* 5-81) amb l'*Ascensió d'Isaïes* 9-11 pressuposen que aquests i altres escrits de tipus apocalíptic procedeixen d'un mateix *milieu* o medi, però no que hi hagi dependència (sobre aquesta qüestió, vegeu Schoedel 88ss.; Bauer-Paulsen 43ss.).

La *pregunta*, formulada en singular: «Com, doncs, s'ha manifestat als habitants celests?», indica que el subjecte d'aquesta manifestació és el Senyor: malgrat que els tres misteris clamorosos, ignorats pel Cap de l'ordre present, han estat acomplerts pel nostre Déu en el silenci més absolut, en el precís moment en què Déu s'anava a manifestar en forma humana, «s'ha manifestat als eons» (lit.), habitants de les set esferes celests, sota forma d'un Astre singular, la lluminositat del qual superava la de tots els altres astres ensem. Ignasi ha volgut emmarcar el moment més important de la història de la salvació, moment en què Déu entrava en la història de l'home i prenia carn en l'home Jesús, amb una de les pàgines més sublimes de les seves cartes. Aquesta bellíssima pàgina la fa coincidir, en el moment en què l'Exposició central del Cos de la carta ha arribat al seu punt culminant o arsi [γ], amb la declaració antidoceta més dura sobre l'ocultament al Cap del nostre món inferior dels grans misteris de l'encarnació de l'Home-Déu i, en el moment en què inicia el descens o tesi [γ'], amb una pregunta retòrica sobre el mode com ha tingut lloc la revelació del misteri que Déu Pare havia mantingut secret des de l'eternitat i que, a la fi del temps, s'ha dignat manifestar (cf. Mg 6,1).

La *primera estrofa* consta de sis incisos distribuïts en dues seqüències ternàries, on es descriu respectivament l'acció/reacció que s'ha produït en el Món superior. Tant l'una com l'altra han tingut lloc en el temps (doble aorist). L'*acció* es produeix en el moment històric en què, de sobte, s'ha posat a brillar en el cel un Astre singular per damunt de tots els altres astres. La lluminositat d'aquesta espècie de supernova és indescriptible i la seva novetat causa estranyesa entre tots els altres astres o «eons». La *reacció* enfront del naixement d'aquest nou Astre no es fa esperar: tots els altres astres, incloent-hi el sol i la lluna, formen un cor entorn d'ell. Es

refereix a les set esferes planetàries que anaven errants per la volta celest (sentit etimològic de «planeta»), entre les quals hom incloïa el sol i la lluna, les més lluminoses i més properes a nosaltres, totes elles animades, segons la cosmovisió de l'època. El nou Astre no para d'emetre raigs de llum i de projectar-los per sobre els altres astres, fins al punt de sembrar el desconcert entre ells, preguntant-se d'on procediria aquella novetat tan diferent.

La descripció tant de l'acció d'aquest esclat extraordinari com de la reacció que ha provocat entre els altres astres tendeix a subratllar-ne la novetat, novetat que, d'una banda, ha causat «estranyesa» i, de l'altra, «desconcert» entre ells. La Llum d'aquest Astre és d'una naturalesa molt diversa (ἀνόμοιος) de la dels altres astres, però aquests, lluny de rebutjar-la, formen un cor entorn d'ell, per l'estil del cor que Ignasi demanava que formessin «amb l'amor» tots i cadascun dels integrants de la comunitat cristiana (vegeu Rom 2,2; Eph 4,2 Comentari).

En la *segona estrofa* enumera els efectes que, arran d'aquesta manifestació als «eons» superiors, han començat a notar-se en el nostre món sublunar (com l'anomenaven), presidit pel Cap de l'ordre o «eó» present: totes les arts màgiques que ensibornaven els homes han començat a esvair-se i a desaparèixer d'entre els homes tots els lligams amb què la maldat els retenia lligats; la ignorància ha començat a ser remoguda, passant ara a afectar de ple els docetes, per haver fet cas del Cap de l'ordre present (així els qualificarà més endavant en Sm = Eph* 5,1); l'antic reialme de la mort, que havia regnat fins ara despòticament i que englobava tots «els reialmes de l'ordre present» (Rom 6,1), ha començat a ensorrar-se, en inaugurar Déu el seu regne (cf. Eph 16,1; Phld = Mg* 3,3).

La raó d'aquest canvi tan espectacular que tot just ha començat a produir-se i que havia estat preanunciat en els cels amb l'esclat d'aquell Astre tan brillant, Ignasi la revela en connectar íntimament, d'una banda (ὅθεν), el començament de l'esfondrament de l'ordre present amb la manifestació *puntual* dels misteris recòndits als «eons» celestis i en posar-ho en estreta relació, de l'altra, amb la manifestació *permanent* de Déu «en forma humana» (θεοῦ ἀνθρωπίνως φανερούμενου, vegeu Aparat crític) en la persona de Jesús (cf. Mg 8,2). Ignasi precisa encara que aquesta manifestació té com a objectiu inaugurar una nova manera de viure que no tindrà mai fi: «amb vista a una novetat de vida sense terme», novetat no ja de llum sinó de Vida divina que sorgirà, després del crepuscle de la creu, en el moment de la resurrecció de Jesús (vegeu Eph 18,1; Mg 9,1 Comentari).

Ens trobem a l'inici de la fi de totes les coses: allò que en l'esfera divina era un projecte ja perfectament acabat, està a punt de realitzar-se per complet. Amb la manifestació de l'Home-Déu, «l'univers» (τὰ πάντα), «tot el que existeix» (Rom insc), ha sofert una profunda commoció, car hom pressent ja com a imminent la desfeta total del reialme de la mort que havia dominat fins ara en el nostre món. La mort de Jesús constituirà el començament d'aquesta derrota (vegeu 7,2; Mg 9,1 Comentari). A partir d'aquest moment hi ha una sola alternativa: optar per la mort o per la vida, «puix que les realitats presents han arribat a la fi» (Mg 5,1).

Actualment, l'Exposició central de la carta als Efesis finalitza aquí, tot just a l'inici del descens o tesi de l'estructura binària. El tall l'ha fet el refonedor a l'indret precisament on Ignasi feia referència al bon estat en què es trobava la comunitat respecte al símbol de fe (actualment es troba en Sm 1,1), a fi de servir-se'n com d'encapçalament d'una carta de nou encuny adreçada als Esmirnesos, la comunitat de Policarp, imitant així d'alguna manera els encapçalaments autèntics. El truncament del fil expositiu era, però, tan brusc que calia donar-ne alguna explicació als futurs lectors. Per això redactà la clàusula interruptora que examinarem a continuació.

[Clàusula interruptora de la primitiva carta als Efesis]

[20,1. Sempre i quan Jesucrist em consideri digne per la vostra pregària i sigui voluntat (de Déu), en el segon tractat, que estic a punt d'escriure-us, continuaré exposant-vos el projecte (salvífic de Déu) que acabo de començar referent a l'home nou, Jesucrist, tocant la fe en ell i l'amor a ell, la seva passió i resurrecció; 20,2. sobretot si el Senyor em revelés que tots vosaltres, individualment i comunitària, per la gràcia (de Déu), personalment us reuniu amb una mateixa fe i units a Jesucrist, «descendent de la nissaga de David per línia carnal» (Rm 1,3), fill d'home i fill de Déu, disposats a obeir el bisbe i el presbiteri amb atenció ininterrompuda, tot partint un mateix pa, que és un remei per a obtenir la immortalitat, un antídoto per a no morir, ans viure en unió amb Jesucrist per sempre.]

«Sempre i quan Jesucrist» fins a «en unió amb Jesucrist per sempre»: clàusula intercalada pel refonedor a fi d'evitar que el lector es preguntés per la continuació de la temàtica tot just esbossada i tan bruscament interrompuda. Consta d'una única proposició condicional de tipus eventual genèric, composta de dues apòdosis formant una progressió (construïdes amb $\epsilon\acute{\alpha}\nu$ + subj. i $\mu\acute{\alpha}\lambda\iota\sigma\tau\alpha$ $\epsilon\acute{\alpha}\nu$ + subj.) i d'una sola apòdosi en temps fut. ($\pi\rho\sigma\delta\eta\lambda\acute{\omega}\sigma\omega$). La primera pròtasi és, de fet, doble i, en el fons, purament retòrica; la segona, en canvi, és tan inversemblant que molts comentaristes s'inclinen per introduir una lleugera correcció textual que la faci més passable (vegeu *infra*). Aquesta clàusula té la mateixa funció interruptora que la que hem trobat en Mg 13 (vegeu *Carta als Magnesis* 266-268).

Els temes que el refonedor promet d'exposar «en el segon tractat» reapareixen curiosament al començament de la carta espúria als Esmirnesos. La raó és senzillament que ha reservat la continuació de la carta ignasiana per a una carta de nou encuny que li farà dictar des del segon escriptori, Troes, oblidant-se (és un dir) del «segon tractat». Els temes relatius 1) al primer binomi, $\epsilon\acute{\nu}$ $\tau\eta$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\pi\acute{\iota}\sigma\tau\epsilon\iota$ $\kappa\alpha\acute{\iota}$ $\epsilon\acute{\nu}$ $\tau\eta$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\acute{\alpha}\gamma\acute{\alpha}\pi\eta$, on fe/amor no es refereixen a Jesús com a subjecte sinó com a objecte (Bauer-Paulsen 45), i 2) al segon binomi, $\epsilon\acute{\nu}$ $\pi\acute{\alpha}\theta\epsilon\iota$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\kappa\alpha\acute{\iota}$ $\acute{\alpha}$ - $\nu\alpha\sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota$, òbviament de Jesús; 3) els que fan referència a la seva descendència $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$ $\sigma\acute{\alpha}\rho\kappa\alpha$ $\acute{\epsilon}\kappa$ $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon\varsigma$ $\Delta\alpha\upsilon\acute{\iota}\delta$, i 4) a la seva doble filiació com a $\nu\acute{\iota}\omega$ $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\acute{\omega}\pi\omicron\upsilon$ $\kappa\alpha\acute{\iota}$ $\nu\acute{\iota}\omega$ $\theta\epsilon\omicron\upsilon$, Ign. els desenrotllava àmpliament a continuació, sense solució de continuïtat. Actualment els retrobem en Sm = Eph* 1, on es comprova l'excel·lent estat dels membres de la comunitat efesina, perfectament equipats $\epsilon\acute{\nu}$ $\acute{\alpha}\kappa\iota\eta\tau\omega$ $\pi\acute{\iota}\sigma\tau\epsilon\iota$ i consolidats $\epsilon\acute{\nu}$ $\acute{\alpha}\gamma\acute{\alpha}\pi\eta$ [1], convençuts que Jesús Messies descendeix $\acute{\epsilon}\kappa$ $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon\varsigma$ $\Delta\alpha\upsilon\acute{\iota}\delta$ $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$ $\sigma\acute{\alpha}\rho\kappa\alpha$ [3], essent alhora $\nu\acute{\iota}\delta\omicron\upsilon$ $\theta\epsilon\omicron\upsilon$ $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$ $\theta\acute{\epsilon}\lambda\eta\mu\alpha$ $\kappa\alpha\acute{\iota}$ $\delta\upsilon\lambda\alpha\mu\iota\mu$ $\theta\epsilon\omicron\upsilon$ [4]; i s'afirma que nosaltres som fruit $\acute{\alpha}\pi\omicron$ $\tau\omicron\upsilon$ $\theta\epsilon\omicron\mu\alpha\kappa\alpha\rho\acute{\iota}\tau\omicron\upsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\pi\acute{\alpha}\theta\omicron\upsilon\varsigma$... $\delta\iota\acute{\alpha}$ $\tau\eta\varsigma$ $\acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\epsilon\omega\varsigma$ [2] (vegeu *Letters* 52-53; per a més detalls, es pot consultar el meu article: *Un pa-pir litúrgic inspirat en Ignasi d'Antioquia?*, dins S. Janeras [ed.], *Miscel·lània papirologica Ramon Roca-Puig*, Barcelona 1987, pp. 287-289).

«Sempre i quan em consideri digne», gr. $\epsilon\acute{\nu}\alpha\acute{\nu}$ $\mu\epsilon$ $\kappa\alpha\tau\alpha\zeta\acute{\iota}\omega\sigma\eta$: primera de les tres condicions, de les quals el refonedor farà dependre la redacció d'un segon tractat. L'ús del verb $\kappa\alpha\tau\alpha\zeta\acute{\iota}\omega$ (5x Ign. per 3x refon.), sense complement, és un cas únic. Sembla supeditar-ho al fet que Jesucrist el jutgi digne de prosseguir l'exposició sobre el pla de Déu.

«per la vostra pregària», gr. $\epsilon\acute{\nu}$ $\tau\eta$ $\pi\rho\sigma\epsilon\upsilon\chi\eta$ $\acute{\upsilon}\mu\omicron\upsilon\upsilon$, única vegada en què el refonedor fa demanar pregàries a Ign., i encara no perquè pugui assolir el seu *objectiu personal* ($\theta\eta\rho\iota\omicron\mu\alpha\chi\eta$ - $\kappa\alpha\iota$, Eph 1,2; $\acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\tau\eta\nu\alpha\iota$, 11,2; $\theta\epsilon\omicron\upsilon$ $\acute{\epsilon}\pi\iota\tau\upsilon\chi\epsilon\acute{\iota}\nu$, Mg 14; Phld = Mg* 5,1; Sm = Eph* 11,1; $\delta\iota\kappa\alpha\iota\omega\theta\eta\nu\alpha\iota$, Phld = Mg* 8,2) o la *pacificació de l'església de Síria* (en potència: Mg 14; Tr 13,1; Rom 9,1; ja verificada: Phld = Eph* 10,1; Sm = Eph* 11,1.3; Pol = Eph* 7,1), sinó perquè sigui jutjat digne d'escriure el *segon tractat*. Les motivacions d'Ign. i del refonedor són diametralment oposades.

«i sigui voluntat (de Déu)», gr. καὶ θέλημα (sc. τοῦ θεοῦ) ἦ, com en Pol 8,1: segona condició, formulada igualment sense complement i referida també probablement a la prossecució de l'exposició. Ign. usava dues vegades el mot θέλημα de forma absoluta, a propòsit del desig-ni diví, però amb una intencionalitat molt diversa: ἐάνπερ θέλημα ἦ τοῦ ἀξιωθῆναι με εἰς τέ-λος εἶναι (Rom 1,1) i κατὰ θέλημα δὲ κατηξιώθην, sc. d'esdevenir digne, pel martiri, de l'es-glésia de Síria (Sm = Eph* 11,1).

«en el segon tractat», gr. ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίδιῳ: «The word βιβλίδιον “document” may describe any small writing of indefinite form ... In the papyri it regularly refers to petitions in the form of letters to the authorities» (Schoedel 95, n. 4). Si s'hagués volgut referir a una se-gona carta, hauria emprat el terme ἐπιστολή, com en Pol 8,1 i PolFil 13,2a.c, ambdós passa-tges provinents de la seva ploma. El fet que parli d'un «segon» llibre o tractat (cf. Lampe 296, s.v.), com en el *Pastor d'Hermes*, Vis II 1,3.4; 4,1, sembla més aviat que vulgui suggerir als lectors que no es preocupin per la represa de l'exposició que acaba d'interrompre, car està a punt d'escriure'ls la continuació en un segon tractat.

«continuaré exposant-vos el projecte (salvífic de Déu) que acabo de començar», gr. προσδηλώσω ὑμῖν, ἥς ἠρξάμην οἰκονομίας, frase molt el·líptica, amb atracció de relatiu i subducció del verb simple en el compost: προσδηλώσω ὑμῖν τὴν οἰκονομίαν θεοῦ ἣν ἠρξάμην δηλῶσαι ὑμῖν.

«(sobretot si el Senyor em revelés) que», gr. (μάλιστα ἐὰν ὁ κύριός μοι ἀποκαλύψῃ) ὅτι GL(AB), Uhlhorn, Hefele, Funk-Bihlmeyer, Bauer-Paulsen: εἶ τι Theodoret, τι conj. Zahn, seguit per Lightfoot II/2, 86, n. 3 (ὅτι «gives a sense altogether unworthy of the writer and en-tirely opposed to his mode of speaking elsewhere»), Krüger, Schoedel 96, n. 6 («It is also im-probable ... that he would admit the situation in Ephesus to be as precarious as this formu-lation would suggest»). A diferència de les dues primeres, merament retòriques, en aquesta ter-cera condició el refonedor s'ha excedit (μάλιστα: 3x refon. per cap Ign.) en el seu intent de voler-ho deixar tot supeditat a l'obediència al bisbe i al presbiteri. En Phld insc ha formulat una condició semblant: μάλιστα ἐὰν ἐν ᾧ ᾧσιν σὺν τῷ ἐπισκόπῳ κτλ.

«tots vosaltres, individualment i comunitària, per la gràcia (de Déu), personalment», gr. οἱ κατ' ἄνδρα κοινῇ πάντες ἐν χάριτι ἐξ ὀνόματος. Una acumulació insòlita de modismes, man-llervats molts d'ells a Ign.: 1) la sèrie οἱ κατ' ἄνδρα κοινῇ πάντες reapareixen en Sm 12,2, sota la ploma del mateix refonedor; 2) οἱ κατ' ἄνδρα, expressió emprada per Ign. en Eph 4,2; Tr 13,2 i Sm = Eph* 5,1, reapareix en la ploma del refonedor en Sm 12,2 i Pol 1,3; 3) κοινῇ reap-areix en Sm = Eph* 7,2 (Ign.) i Sm (12,2) (refon.); 4) ἐν χάριτι, sense més, es presenta en Sm = Eph* 9,2 (Ign.) i en Pol 1,2 (refon.); 5) ἐξ ὀνόματος reapareix en Pol 4,2 i 8,2 (refon.).

«units a (Jesucrist)», gr. ἐν (Ἰησοῦ Χριστῷ) GLSf, editors moderns: ἐνι Theodoret, Light-foot, in uno Gelasi.

«que és un remei» fins a «en unió amb Jesucrist per sempre»: parafrasi gairebé literal d'un text litúrgic més antic que l'*Anàfora de Marc*, segons es pot comprovar comparant Eph 20,2f-i: ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός, amb el final de l'anàfora eucarística: εἰς φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον ζωῆς ὑ-πέρ τοῦ μὴ ἅπαντα ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν σοὶ διὰ τοῦ ἡγαπημένου σου παιδός. Pel que fa a la prioritat del text litúrgic, vegeu *Letters* 151ss; *Un papir litúrgic* 285-292.

«un remei per a obtenir la immortalitat», gr. φάρμακον ἀθανασίας: cf. Bailly 2054C, s.v. φάρμακον, ου (τὸ) I 1: «avec le gén. du mal: φ. νόσου, ESCHL. Pr. 249, remède contre la ma-ladie; avec le gén. du résultat produit par le remède: φ. υγείας, ARSTD. I,II, remède pour rendre la santé.»

«un antídoto», gr. ἀντίδοτος (sc. δόσις), en funció de subst. i, per tant, a manera d'atribut dependent directament de ὅς ἐστιν, com el precedent: cf. L.-S.-J. 155B, s.v. 2: «an antidote, remedy», és a dir, amb la mateixa doble accepció que hem comprovat a propòsit de φάρμα-κον. Tant el refonedor com el papir l'usen com a subst., «un antídoto per a no morir» (refon.), «un antídoto per a obtenir la vida, a fi de no morir en absolut» (papir), subratllant-se el resultat produït pel remei.

c o m e n t a r i

La clàusula interruptora que el refonedor ha redactat de bell nou per tal d'estroncar —com qui diu— la fluïdesa del discurs ignasià conté una espècie d'índex dels temes que venien a continuació i que ell, a fi de distreure l'atenció dels lectors de la carta, promet de desenrotllar en un «segon tractat», document o carta, que només ha existit en la seva ment, car no solament no pensava escriure'l, sinó que tenia ja decidit de servir-se'n per a redactar dues noves cartes, una adreçada als Esmirnesos i l'altra a Policarp, llur bisbe. D'aquesta manera podria deixar ben assentat que Ignasi i Policarp s'havien trobat a Esmirna, arran de la detenció allí de l'il·lustre màrtir. Ambdues cartes, juntament amb la carta als Filadelfis, on el farà comparèixer en el si d'una reunió de la comunitat, les hi farà escriure des de Troes. És curiós que els comentaristes, que s'han adonat d'aquesta promesa incomplida del refonedor, no s'hagin preguntat com és que, tanmateix, ha escrit tres cartes des d'un segon escriptori i no, en canvi, aquest pretès «tractat», on prometia de continuar l'exposició que «acabava de començar sobre el projecte salvífic (ἡς ἡρξάμην οἰκονομίας) referent a l'home nou, Jesucrist». Les tres condicions a què supedita la prossecució de la temàtica tot just encetada (vegeu Aparat crític), malgrat ser totes tres de tipus hipotètic, són d'índole molt diversa.

Les dues primeres són més aviat retòriques, car condicionen l'escriptura del segon tractat a dos fets humanament no verificables, a saber, que Jesucrist el jutgi digne d'escriure aquest futurible «segon tractat» i que això entri en els plans de Déu. Per tal que es realitzi la primera condició, demana a més la pregària de la comunitat, motivació aliena per complet a les preocupacions d'Ignasi (vegeu Aparat crític). Així hi queda tothom implicat: Jesucrist, Déu, la comunitat d'Efes. Si no s'acompleix algun d'aquests condicionaments, no hi haurà segon tractat.

La manera de formular els continguts del segon tractat és força maldestra, com moltes de les amplificacions del refonedor. En el cas que s'acompleixin les dues condicions susdites, afegeix, «continuaré exposant-vos el projecte (salvífic de Déu) que acabo de començar», una frase molt el·líptica, amb una duríssima atracció de relatiu i subducció del verb simple en el compost, resoluble en la frase: «continuaré exposant-vos el projecte salvífic de Déu que tot just he començat a mostrar-vos» (vegeu Aparat crític). El pla salvífic de Déu ha de versar sobre l'Home nou, Jesucrist. El refonedor s'ha inspirat en dues formulacions ignasianes precedents: la que feia referència al «projecte de Déu» de 18,2 (κατ' οἰκονομίαν θεοῦ), relatiu a la doble descendència de Jesús, «de la nissaga de David» i «de l'Esperit Sant», convertit ara en «el projecte» *salvífic* de Déu relatiu a l'Home nou, Jesucrist, que havia començat a exposar (ἡς ἡρξάμην οἰκονομίας); i la que feia referència a «la novetat» (ἡ καινότης) de l'Astre del Messies respecte als altres astres (19,2), referida ara a «l'home nou» (εἰς τὸν καινὸν ἄνθρωπον), Jesucrist, molt diversa de la que Ignasi emprarà quan dirà que Jesús «ha esdevingut l'home perfet» (τοῦ τελείου ἀνθρώπου γενομένου, Sm = Eph* 4,2) a partir de la seva mort i resurrecció (cf. Eph 7,2; Mg 9,1).

Segueixen una sèrie d'incisos temàtics malgirbats amb què, d'alguna manera intenta de suplir la continuació de l'exposició ignasiana que acaba d'interrompre: 1) el primer binomi, «tocant la fe en ell i l'amor a ell», es correspon amb la primera de les comprovacions que Ignasi feia tot seguit, en constatar que la comunitat efesina estava perfectament equipada amb una fe incommovible i consolidada en l'amor (Sm = Eph* 1,1b.d); 2) el segon binomi, «la seva passió i resurrecció», no fa sinó anticipar el tema principal del desenvolupament ignasià (1,2-3,3); 3) el ter-

cer tema que ve a continuació de la tercera condició, «descendent de la nissaga de David per línia carnal», Ignasi l'havia insinuat en Eph 18,2 i l'explicitava en Sm = Eph* 1,1f; 4) finalment, del darrer binomi, «fill d'home i fill de Déu», l'expressió «fill d'home» no consta en les cartes autèntiques, mentre que Ignasi conserva encara una formulació molt arcaica de la segona expressió, inaudita després de Nicea, «fill de Déu conforme al disegni i al poder de Déu» (1,1g).

Si les dues primeres condicions interposades pel refonedor les hem qualificades de retòriques, la tercera féu exclamar a Lightfoot que «dóna un sentit completament indigne de l'escriptor i enterament oposat a la seva manera de parlar en altres indrets», cosa que l'inclinà a acceptar la correcció conjeturada per Zahn (vegeu Aparat crític). No n'hi havia per a menys, car, si prescindim de les correccions proposades —una manera poc elegant de sortir de l'atzucac—, el refonedor supedita *sobretot* la redacció i tramesa del segon tractat, on els havia de continuar l'exposició que tan bruscament acaba d'interrompre, al fet que li consti per *revelació* divina (ἀποκαλύψη, única ocurrència del verb) que *tots* els membres que integren la comunitat, tant *individualment* com *comunitària*, moguts per la *gràcia* de Déu, es reuneixen *nominalment* amb una única fe/adhesió a Jesucrist, en la seva doble dimensió humana i divina, amb la intenció d'*obeir* el bisbe i el presbiteri sense distreure's en cap moment. Si ja és estrany que apel·li a una revelació divina, molt més ho és que aquesta tingui uns continguts tan abarrocats i humanament irrealitzables. S'entreveu l'estratègia del refonedor: aconseguir que els lectors desisteixin de preguntar-se per la continuació del tractat, distraient així llur atenció, a fi de poder disposar, sense embaràs, de materials autènticament ignasians per a redactar noves cartes. La tercera condició que ha interposat, la repetirà en la inscripció de Filadelfis, en termes equivalents (vegeu Phld insc Comentari).

La ingenuïtat amb què ha actuat el refonedor, assumint com un escrit apostòlic la *Didascàlia dels Apòstols*, en la qual s'ha inspirat per a establir la simbologia referent als tres ministeris jeràrquics (vegeu *Letters* 220ss.), li jugarà novament una mala passada. Inlluït probablement pels textos eucològics usals en les celebracions eucarístiques de la seva comunitat, qualifica la «fracció del pa» (expressió ignorada per Ignasi) amb una clara paràfrasi del final d'una anàfora eucarística emparentada amb la de sant Marc i que circulava sota l'advocació d'algun personatge apostòlic (vegeu Aparat crític). Els lleugers canvis que s'ha vist obligat a introduir-hi palesen que és ell qui s'ha inspirat en l'anàfora eucarística i no a l'inrevés.

La pregària conservada en el papir litúrgic anava adreçada a Déu Pare, com totes les oracions antigues, demanant-li que aquesta Eucaristia fos

«un remei per a obtenir la immortalitat,
un antídote per a obtenir la vida,
a fi de no morir en absolut,
ans viure en unió amb tu (ἐν σοι)
per mitjà del teu fill estimat (διὰ τοῦ ἡγαπημένου σου παιδός)».

En el nou context, ha desaparegut el paral·lelisme bimembre i la doxologia:

«un remei per a obtenir la immortalitat,
un antídote per a
no morir,
ans viure en unió amb Jesucrist (ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ)
per sempre (διὰ παντός)».

En les cartes autèntiques d'Ignasi no hi ha constància de la designació de l'Eucaristia com a «remei per a obtenir la immortalitat» ni com a «antídot per a no morir, ans viure en unió amb Jesucrist», dues expressions que —com hem pogut comprovar— el refonedor ha manllevat al papir litúrgic. Es dona el cas que, pel que fa a la segona expressió, en el papir litúrgic «*antídot* per a obtenir la vida» era pres pràcticament com a sinònim de «*remei* per a obtenir la immortalitat» de l'hemistiqui anterior (paral·lelisme antitètic lexicalment parlant), expressant a continuació, novament en dos hemistiquis (paral·lelisme antitètic), la doble finalitat de l'Eucaristia, «a fi de no morir en absolut // ans viure en unió amb tu». En la ploma del refonedor, en canvi, s'ha produït una palesa conflació en prendre *antídot* en el doble sentit de *contraverí* i de *remei*. Ambdós sentits són possibles (cf. Lampe 153).

Amb aquesta clàusula el refonedor ha aconseguit plenament l'objectiu que s'havia proposat: desviar l'atenció del lector, a fi que no s'adoni de la interrupció del fil expositiu, amb la promesa d'un segon tractat que mai no li ha passat pel cap d'escriure, car ja tenia previst d'utilitzar els materials romanents per a les dues cartes espúries als Esmirnesos i a Policarp.

C'. PARENESI

Consagració personal d'Ignasi

21,1a. Jo dono a canvi la meva vida per vosaltres i pels qui heu enviat en honor de Déu a Esmirna, des d'on també us escric, *donant gràcies a Déu, mostrant estimació a Policarp, com també a vosaltres.*

Eph 21 conté materials ignasians pertanyents al final de la Parenesi (21,1a), a la Conclusió (21,1b-2a) i a la Salutació final (21,2b) de la primitiva carta als Efesis. El refonedor se n'ha servit per a crear un final verossímil per a la carta tot just truncada, abreujant-los al màxim (vegeu *Letters* 116-123).

B'. CONCLUSIÓ

21,1b. Recordeu-vos de mi, *com també Jesucrist (es recorda) de vosaltres.* **21,2a.** Pregueu per l'església de Síria, des d'on encadenat vaig cap a Roma, malgrat ser el darrer dels creients

d'allí, en quant he estat considerat digne de ser trobat en honor de Déu.

A'. SALUTACIÓ FINAL

21,2b. Adéu-siau en unió amb Déu Pare i Jesús Messies, la nostra comuna esperança.

Josep RIUS-CAMPS
Església de Sant Pere de Reixac
Apartat 41
E-08110 MONTCADA I REIXAC

Summary

Among the four letters drawn up by Ignatius, the bishop of Syria, from Smyrna—the only ones the author of this paper considers authentic—during his imprisonment in that city, and addressed to the communities of Rome, Magnesia, Tralles and Ephesus and the congratulations letter addressed to his own Syrian church, inevitably lost (ISyr: cf. ISm 11,2-3; IPol 8,2), the letter to the Ephesians is the longest and the last one he wrote, while the letter to the Romans (IRom: translated and commented in *RCatTXIII* [1988] 275-314) was the first one he sent to the Roman community. In it Ignatius largely develops the anti-Docetic theme in order to warn the Asian communities against those who present Jesus' salvific events as realized only in «appearance» (τὸ δοκεῖν) and, consequently, can consider themselves freed from any commitment with their fellow men. Ignatius considers that the Docetic danger, consisting in an experience of individual salvation, could spread to the province of Asia, and he has in mind the bitter experience he had to go through with the communities of Syria and the consequences of the sentence to fight with wild beasts in Rom, that he is facing. In his letter to the Trallians (ITr: translated and commented in *RCatTXIII* [1988] 23-58) he has outlined this same theme, whereas in the letter to the Magnesians (IMg* = IMg: translated and commented in *RCatTXV* [1990] 239-270 + IPhid: translated and commented in *RCatTXII* [1992] 43-83) he has dealt with the Judaizing problem.

The primitive letter of Ignatius to the Ephesians (IEph*) included the actual letters to the Ephesians (IEph) and to the Smyrneans (ISm), and the second part of the actual letter to Polykarp (IPol). In this paper we present the first part of the letter which Ignatius addressed to the Ephesian community (IEph*), including the translation, notes and commentary of the actual letter to the Ephesians (IEph). In the translation of the letter we first present the entire text of the Middle recension signaling, in cursive and bracketing, the presumed interpolations and, in two columns, the passages where there have been some alterations of the primitive sequence; there come afterwards philologic and linguistic notes; finally in the commentary there is an attempt to properly distinguish Ignatius' anti-Docetic theme from the interpolator's ecclesiological one, offering, at the same time, detailed explanation of the letter's text.